

2185 X

1787180

114

1938

N/8

V.N. Karazin Kharkiv National University

00820603

5

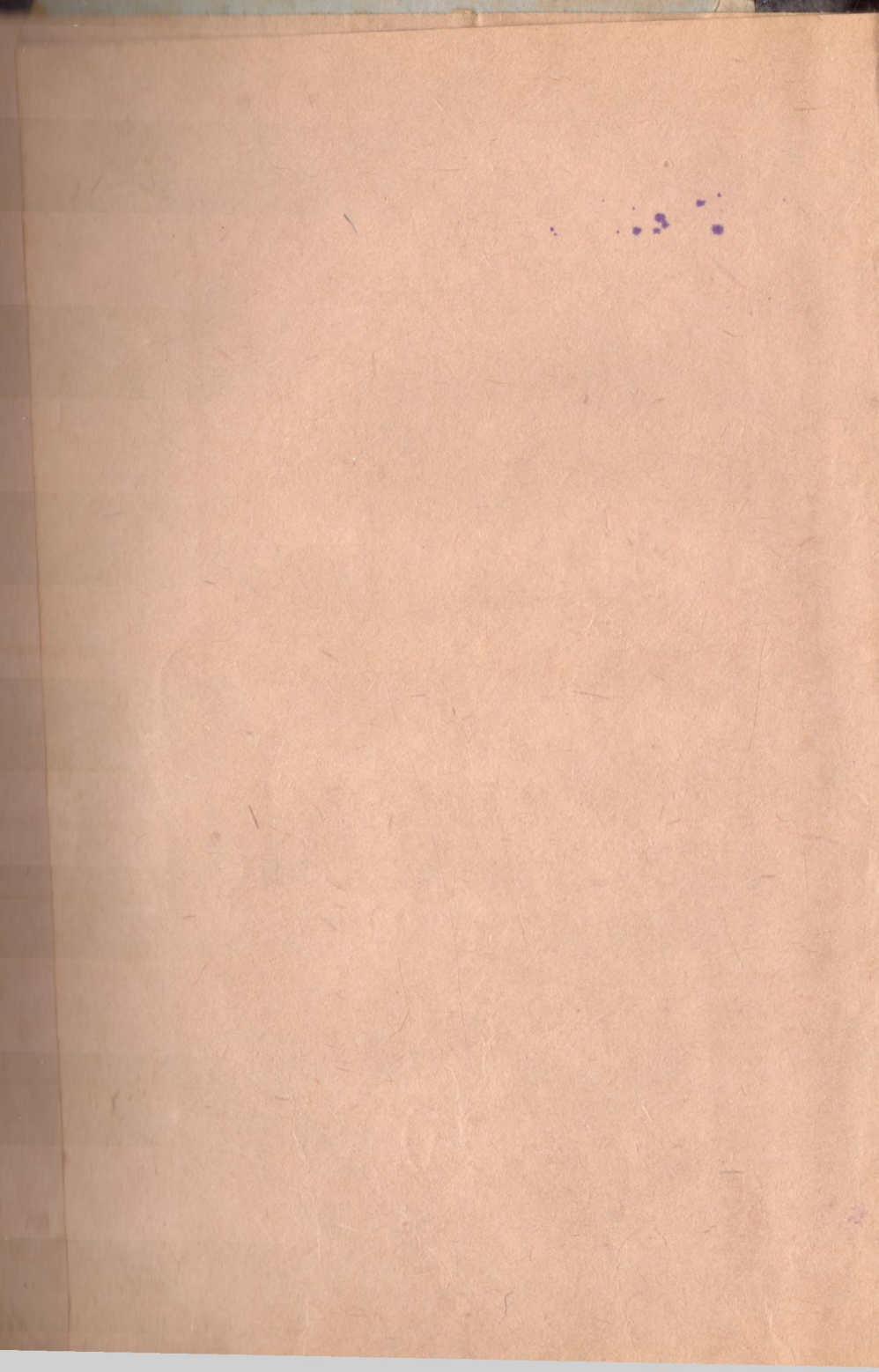
8/1

~~7/51~~

65

67

70

К 5817А

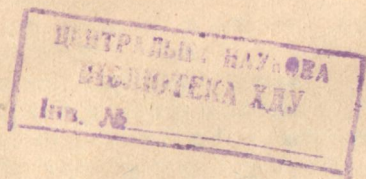
ЛІТЕРАТУРНИЙ ЖУРНАЛ

54

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІЙ
І КРИТИЧНИЙ МІСЯЧНИК

ОРГАН УКРАЇНСЬКОГО ТА ХАРКІВСЬКОГО ОБЛАСНОГО
ПРАВЛІННЯ СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

8
серпень
1938

58
69

ДЕРЖАВНЕ ЛІТЕРАТУРНЕ ВИДАВНИЦТВО
КИЇВ • ХАРКІВ

ЗМІСТ

	Стор.
Перша Сесія Верховної Ради УРСР першого скликання. Інформаційні повідомлення	3
Віталій Петльований — Слово матері. Поезія	12
Слово про Ігорів похід — Переказ Наталі Забіли	14
Юрій Смолич — Солдати його величності. Оповідання	19
Максим Рильський — Три ідилії. Поезія	26
Олесь Юренко — Думи прикордонника. Поезія	31
Ярослав Гримайло — Пілот республіки. Оповідання	32
Василь Шейко — Бетховен. Поезія	42
Валентина Ткаченко — В лісовому краю. Цикл поезій	43
Микола Печерський — Дівчина з Тарасівки. Новела	45
Євген Фомін — Асканія - Нова. Поезія	50
Марк Шехтер — Подяка. Поезія. Переклав Ігор Муратов	53
Іван Снігірьов — Клятва Франціско Фернандеса. Драма на 4 дії	54
Павло М'якушка — Це ж оті шляхи широкі... Поезія	93
Павло Матвієнко — На Східнім кордоні. Поезія	94
Проф. М. Жінкін — „Слово о полку Ігореве“ і фольклор. Стаття	95
Семен Шаховський — Творчість Лесі Українки. (До 25-ліття з дня смерті). Стаття	101

Редакція: П. Ходченко (в. о. редактора), Ів. Сенченко, І. Муратов
(заступники редактора)

Адреса редакції: Харків, вул. Червишевська, 59. Тел. 7-37-82

Видає Державне Літературне Видавництво

ПЕРША СЕСІЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УРСР ПЕРШОГО СКЛИКАННЯ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Про засідання Верховної Ради УРСР 25 липня 1938 року.

25 липня, о 6 год. вечора, в Києві, в приміщенні театру ім. Франка, відбулося відкриття першої Сесії Верховної Ради УРСР першого скликання.

За пропозицією депутата Сердюка З. Т. Сесію відкриває найстаріший депутат Верховної Ради від Дзержинської виборчої округи м. Харкова професор Харківського державного університету, заслужений діяч науки тов. Сінцов Дмитро Матвійович.

Після промови тов. Сінцова Верховна Рада приступила до виборів Голови і Заступників Голови Верховної Ради УРСР.

Головою Верховної Ради УРСР одноголосно обраний тов. Бурмистенко Михайло Олексійович; Заступниками Голови обрані тов. Корнійчук Олександр Євдокимович і тов. Радченко Поліна Григорівна.

Верховна Рада прийняла такий регламент Сесії:

1. Засідання Сесії Верховної Ради УРСР відбуваються з 11 годин ранку до 3 годин дня, з 6 до 9 годин вечора.

2. Доповідачі в питаннях порядку денного Сесії затверджуються Головою Верховної Ради УРСР.

3. Кожна група депутатів Верховної Ради УРСР, що налічує не менше 50 чол., може виставити свого співдоповідача.

4. Доповідачам надається для доповіді 1 годину і для заключного слова — 30 хвилин; співдоповідачам для співповіді — 30 хвилин, для заключного слова — 15 хвилин.

5. Промовцям надається слово перший раз — 20 хвилин, другий раз — 5 хвилин.

6. Особисті заяви і фактичні довідки подаються у письмовій формі й оголошуються Головою Верховної Ради УРСР негайно, чи в кінці засідання, зважаючи на їх зміст.

7. Позачергові запити вносяться у письмовій формі й оголошуються Головою Верховної Ради УРСР негайно.

8. Для слова до порядку надається 5 хвилин.

9. З мотивів голосування надається 3 хвилини.

За пропозицією тов. Шпилевого П. І., який виступив від групи депутатів Сталінської, Ворошиловградської, Миколаївської й Житомирської областей, Верховна Рада УРСР прийняла такий порядок дня:

1. Вибори Мандатної Комісії Верховної Ради УРСР.

2. Про Постійні Комісії Верховної Ради УРСР.

3. Внесення змін і додатків в деякі статті Конституції УРСР.

4. Обрання Президії Верховної Ради УРСР.

а) Голови Президії Верховної Ради УРСР.

б) Заступників Голови Президії Верховної Ради УРСР.

в) Секретаря Президії Верховної Ради УРСР.

г) Членів Президії Верховної Ради УРСР.

5. Утворення уряду УРСР — Ради Народних Комісарів УРСР.

6. Про сплату депутатам Верховної Ради УРСР витрат, пов'язаних з виконанням депутатських обов'язків.

Для перевірки повноважень депутатів Верховної Ради УРСР обрана Мандатна Комісія в складі:

Голова Мандатної Комісії Верховної Ради УРСР тов. Співак Мойсей Семенович — депутат від Ржищівської округи, Київської області.

Члени Мандатної Комісії Верховної Ради УРСР:

1. Квасов Михайло Григорович — депутат від Білокураківської округи, Ворошиловградської області.

2. Астахов Федір Олександрович — депутат від Кіровської 2 округи, Миколаївської області.

3. Сафонов Леонид Іванович — депутат від Оржицької округи, Полтавської області.

4. Харченко Катерина Іванівна — депутат від Червонобаварської округи, Харківської області.

5. Гречухін Дмитро Дмитрович — депутат від Одеської сільської округи, Одеської області.

6. Подушко Ганна Георгіївна — депутат від Кіровської округи, Дніпропетровської області.

7. Рябошапка Степан Кирилович — депутат від Дзержинської округи, Сталінської області.

8. Долгушев Олексій Романович — депутат від Кам'янської округи, Київської області.

9. Євсєєв Іван Іванович — депутат від Васильківської округи, Київської області.

10. Плотнікова Єлізавета Іванівна — депутат від Дніпродзержинської сільської округи, Дніпропетровської області.

11. Іонін Іван Дмитрович — депутат від Горлівської округи, Сталінської області.

12. Ковбич Марія Ульянівна — депутат від Куликівської округи, Чернівецької області.

Після обрання Мандатної Комісії депутат Шпилевий П. І. вносить пропозицію надіслати привітальну телеграму депутатам Верховної Ради УРСР, депутатам Верховних Рад всіх союзних і автономних республік великому вождю народів товаришеві Сталіну Йосифу Віссаріоновичу.

Сесія одногослосно з величезним піднесенням приймає текст привітання товаришеві Сталіну. Кілька хвилин триває овація. Лунають вигуки: „Хай живе великий вождь народів, рідний батько й учитель товариш Сталін!“, „Ура!“, „Хай живе всенародний депутат товариш Сталін!“.

Депутат Верховної Ради Кальченко Н. Т. вносить пропозицію надіслати привітальну телеграму голові уряду СРСР тов. Молотову Вячеславу Михайловичу.

Сесія під довгонестихаючі овації одногосно приймає текст привітання тов. Молотову.

На цьому перше засідання Сесії Верховної Ради УРСР закінчується „Комуніст“, 26 липня 1938 р.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Про засідання Верховної Ради УРСР 26 липня 1938 року

26 липня, об 11 год. дня, у Києві, в приміщенні театру ім. Франка, відбулося друге засідання першої Сесії Верховної Ради УРСР першого скликання.

Головує Голова Верховної Ради УРСР депутат Бурмистенко М. О. Першим питанням розглядається пункт другий порядку дня Верховної Ради УРСР — про Постійні Комісії Верховної Ради УРСР.

Депутат Мартиненко І. М. від групи депутатів Київської, Дніпропетровської, Одеської і Полтавської областей вносить пропозицію про утворення Комісії Законодавчих передбачень.

Верховна Рада затверджує склад Комісії Законодавчих передбачень в кількості 11 чоловік.

До складу Комісії обираються:

1. Голова Комісії — Кальченко Никифор Тимофійович — депутат від Арбузинської округи, Одеської області.

Члени Комісії:

2. Бобров Іван Іванович — депутат від Жовтнєвої округи м. Харкова.

3. Волинцева Любов Петрівна — депутат від Путивльської округи, Чернігівської області.

4. Олонов Михайло Іванович — депутат від Тростянецької округи, Харківської області.

5. Любавін Петро Митрофанович — депутат від Рубежанської округи, Ворошиловградської області.

6. Федоров Олексій Федорович — депутат від Мало - Дівицької округи, Чернігівської області.

7. Чистов Павло Васильович — депутат від Маріупольської міської округи, Сталінської області.

8. Крисіна Горпина Кондратівна — депутат від Чаплинської округи, Миколаївської області.

9. Леженко Андрій Іванович — депутат від Сталінської округи, Дніпропетровської області.

10. Сахаров Андрій Дмитрович — депутат від Чечельницької округи, Вінницької області.

11. Черненко Марфа Дем'янівна — депутат від Смілянської округи, Київської області.

Верховна Рада УРСР приймає пропозицію, внесену від імені групи депутатів Ворошиловградської, Миколаївської і Житомирської областей про утворення Бюджетної Комісії Верховної Ради УРСР.

Бюджетна Комісія обирається в складі 12 чоловік.

1. Голова Комісії — Караваєв Костянтин Семенович — депутат від Павлоградської округи, Дніпропетровської області.

Члени Комісії:

2. Шевченко Марко Михайлович — депутат від Зінківської округи, Полтавської області.

3. Телешев Григорій Галактіонович — депутат від Сталінської округи, Одеської області.

4. Касауров Микола Данилович — депутат від Сталінсько-Куйбишевської округи, Сталінської області.

5. Борисов Володимир Миколайович — депутат від Рибницької округи, Молдавської АРСР.

6. Філіпов Іван Маркелович — депутат від Херсонської 2 округи, Миколаївської області.

7. Дрофа Ілля Трохимович — депутат від Смілівської округи, Чернігівської області.

8. Горильченко Ганна Іванівна — депутат від Деражнянської округи, Кам'янець - Подільської області.

9. Вишниченко Олександра Григорівна — депутат від Сватівської округи, Ворошиловградської області.

10. Давидов Павло Іванович — депутат від Дніпропетровської області.

11. Дорофеев Захар Миколайович — депутат від Тарасо - Шевченківської округи, Дніпропетровської області.

12. Шпилевий Петро Іванович — депутат від Волноваської округи, Сталінської області.

Верховна Рада переходить до розгляду 3-го пункту порядку дня — про внесення змін і доповнень в деякі статті Конституції УРСР.

3 доповіддю по 3-му пункту порядку дня виступив Старченко В. Ф. — депутат від Броварської округи, Київської області.

В дебатах на доповідь виступили депутати: Шпилевий П. І. (Волноваська округа, Сталінської області), Кальченко Н. Т. (Арбузинська округа, Одеської області), Константинов Т. А. (Котовська округа МАРСР).

Після закінчення дебатів Верховна Рада УРСР переходить до постанови про зачитання і голосування внесених змін і доповнень.

Верховна Рада УРСР приймає таку постанову про внесення змін і доповнень в деякі статті Конституції (Основного Закону) УРСР:

ПРО ЗМІНИ І ДОПОВНЕННЯ ст.ст. 18, 45, 48, 68, 87, 88, 91 і 94 КОНСТИТУЦІЇ (ОСНОВНОГО ЗАКОНУ) УРСР

Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки постановляє:

1. У відповідності з зміною і доповненням ст. 23 Конституції СРСР — про утворення в складі Української Радянської Соціалістичної Республіки областей: Житомирської, Кам'янець - Подільської, Миколаївської і Полтавської, а також у відповідності з указом Президії Верховної Ради СРСР про створення Сталінської і Ворошиловградської областей, — викласти ст. 18 Конституції УРСР так:

СТАТТЯ 18: Українська Радянська Соціалістична Республіка складається з областей: Київської, Харківської, Сталінської, Ворошиловградської, Дні-

пропетровської, Одеської, Миколаївської, Кам'янець - Подільської, Житомирської, Полтавської, Вінницької, Чернігівської і Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки.

2. У відповідності з змінами ст.ст. 70, 77 і 83 Конституції СРСР — внести зміни в такі ст.ст. Конституції УРСР:

в статті 45 слова „Внутрішньої торгівлі“ замінити словом „Торгівлі“, слова „Уповноваженого Комітету заготівель СРСР“ виключити;

в статтях 48, 87 і 94 слова „Внутрішньої торгівлі“ замінити словом „Торгівлі“;

в статті 68 слова „Внутрішньої торгівлі“ замінити словом „Торгівлі“, слова „Уповноваженого Комітету заготівель“ замінити словами „Уповноваженого Народного комісаріату заготівель СРСР“;

в статті 88 слова „Комітет заготівель признає при обласних Радах депутатів трудящих своїх уповноважених“ виключити;

в статті 91 слова „Внутрішньої торгівлі“ замінити словом „Торгівлі“, слова „Комітет заготівель признає при районних Радах депутатів трудящих своїх уповноважених“ виключити.

На цьому друге засідання першої Сесії Верховної Ради УРСР закривається.

„Комуніст“, 27 липня 1938 р.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Про засідання Верховної Ради УРСР 27 липня 1938 року

Ранкове засідання

27 липня, об 11 год. дня, в Києві, в приміщенні театру ім. Франка, відбулося третє засідання першої Сесії Верховної Ради УРСР першого скликання.

Головує—Голова Верховної Ради УРСР депутат М. О. Бурмистенко.

Верховна Рада УРСР заслухала доповідь голови Мандатної Комісії Верховної Ради УРСР депутата М. С. Співака про перевірку повноважень депутатів Верховної Ради УРСР.

Тов. Співак оголошує постанову Мандатної Комісії Верховної Ради УРСР про результати перевірки повноважень депутатів Верховної Ради УРСР по 304 виборчих округах:

„Перевіривши всі подані Центральною виборчою комісією виборчі документи і матеріали по виборах до Верховної Ради УРСР, окремо на кожного депутата, Мандатна Комісія Верховної Ради УРСР встановлює:

1. Вибори депутатів до Верховної Ради УРСР по всіх 304 виборчих округах проведені на підставі і в цілковитій відповідності з Конституцією УРСР і „Положенням про вибори до Верховної Ради УРСР“.

2. Ніяких підстав для скасування виборів по будьякій виборчій окрузі, а також ніяких скарг і заяв по виборах депутатів Верховної Ради УРСР на порушення Конституції та Положення про вибори як по виборчих округах, так і в Центральній Виборчій Комісії нема.

На підставі цього Мандатна Комісія Верховної Ради УРСР визнає правильність повноважень всіх депутатів Верховної Ради УРСР, зареєстрованих у Центральній Виборчій Комісії, список яких опублікований в газеті „Вісті Центрального Виконавчого Комітету Рад Робітничих, Селянських і Червоно-

армійських депутатів Української Радянської Соціалістичної Республіки" від 29 червня 1938 року за № 148".

В дебатах на доповідь Мандатної Комісії виступив депутат Г. П. Юра (Породнянська округа, Київської області).

На пропозицію депутата М. С. Гречухи, внесену від імені групи депутатів, Верховна Рада УРСР ухвалює таку постанову по доповіді Мандатної Комісії:

„Заслухавши доповідь Мандатної Комісії, Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки постановляє:

1. Затвердити доповідь Мандатної Комісії про визнання правильними повноважень депутатів Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки, обраних по всіх 304 виборчих округах і зареєстрованих Центральною Виборчою Комісією по виборах до Верховної Ради УРСР.

2. Вважати роботу Центральної Виборчої Комісії по виборах до Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки закінченою.

Після прийняття постанови на доповідь Мандатної Комісії Верховна Рада УРСР переходить до розгляду питання про оплату депутатам Верховної Ради УРСР витрат, зв'язаних з виконанням депутатських обов'язків. На пропозицію депутата Л. І. Сафронова Верховна Рада УРСР ухвалює таку постанову:

„1. Встановити для депутатів Верховної Ради УРСР оплату витрат, зв'язаних з виконанням депутатських обов'язків, щомісяця по 600 крб.

2. Для оплати витрат депутатів за період Сесії Верховної Ради УРСР встановити добові в розмірі 100 крб.

3. Встановити для депутатів Верховної Ради УРСР постійні квитки на право безплатного проїзду по всіх залізничних і водних шляхах УРСР.

Передбачити в кошторисі Президії Верховної Ради УРСР відпуск в розпорядження Голови Верховної Ради УРСР 150.000 крб. на рік на витрати по відносинах з депутатами і на представництво“.

На цьому третє засідання першої Сесії Верховної Ради УРСР закінчується.

Вечірнє засідання

27 липня, о 6 год. вечора, в Києві, в приміщенні театру ім. Франка відбулося четверте засідання першої Сесії Верховної Ради УРСР першого скликання.

Головує — Голова Верховної Ради УРСР депутат М. О. Бурмистенко. Верховна Рада УРСР приступає до обговорення пункту 4 порядку дня Сесії — обрання Президії Верховної Ради УРСР.

Від Ради Старійшин Верховної Ради УРСР виступає з пропозицією депутат Г. Г. Телешев.

Виклавши міркування, які, на думку Ради Старійшин, повинні бути покладені в основу обрання Президії Верховної Ради УРСР, депутат Г. Г. Телешев оголошує кандидатів, яких висуває Рада Старійшин до Президії Верховної Ради УРСР. Персональним голосуванням кожного депутата Верховна Рада обирає Президію Верховної Ради УРСР в такому складі:

Голова Президії Верховної Ради УРСР

1. Корнієць Леонід Романович — депутат від Мелітопольської округи, Дніпропетровської області.

Заступники Голови Президії Верховної Ради УРСР

2. Старченко Василь Федорович — депутат від Броварської округи, Київської області.

3. Константинов Тихон Антонович — депутат від Котовської округи, Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки.

Секретар Президії Верховної Ради УРСР

4. Межжерін Олексій Степанович — депутат від Первомайської округи, Одеської області.

Члени Президії Верховної Ради УРСР

1. Кальченко Никифор Тимофійович — депутат від Арбузинської округи, Одеської області.

2. Караваєв Костянтин Семенович — депутат від Павлоградської округи, Дніпропетровської області.

3. Касауров Микола Данилович — депутат від Сталінсько-Куйбишевської округи, Сталінської області.

4. Козирев Микола Володимирович — депутат від Полонської округи, Кам'янець-Подільської області.

5. Любавін Петро Митрофанович — депутат від Рубежанської округи, Ворошиловградської області.

6. Мартиненко Іван Михайлович — депутат від Кобиляцької округи, Полтавської області.

7. Міщенко Гаврило Корнійович — депутат від Козятинської округи, Вінницької області.

8. Осипов Олександр Васильович — депутат від Барвенківської округи, Харківської області.

9. Перов Володимир Михайлович — депутат від Чуднівської округи, Житомирської області.

10. Смірнов Ілля Корнілович — депутат від Харківської сільської 1-ої округи, Харківської області.

11. Тимошенко Семен Костянтинівич — депутат від Могилів-Подільської округи, Вінницької області.

12. Усенко Степан Іванович — депутат від Амур-Нижнєдніпровської округи, Дніпропетровської області.

13. Філіпов Іван Маркелович — депутат від 2-ої Херсонської округи, Миколаївської області.

14. Хрущов Микита Сергійович — депутат від Жовтневої округи м. Києва.

15. Щербаков Олександр Сергійович — депутат від Сталінської округи, Сталінської області.

Верховна Рада УРСР переходить до розгляду 5-го пункту порядку дня — утворення уряду УРСР — Ради Народних Комісарів УРСР.

Голова Верховної Ради УРСР М. О. Бурмистенко оголошує таку заяву Голови Ради Народних Комісарів УРСР — депутата Д. С. Коротченка:

„Голові Верховної Ради УРСР товаришеві М. О. Бурмистенко.

У відповідності з ст. 45 Конституції УРСР і в зв'язку з тим, що питання про утворення уряду УРСР поставлено на розгляд Верховної Ради УРСР, Рада Народних Комісарів УРСР вважає свої обов'язки вичерпаними і складає свої повноваження перед Верховною Радою.

Рада Народних Комісарів просить Вас довести про це до відома Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки.

Голова Ради Народних Комісарів УРСР — Д. Коротченко.

27 липня 1938 р.“

Верховна Рада переходить до обговорення заяви голови Ради Народних Комісарів УРСР.

Депутати, які виступили в дебатах: О. С. Щербakov (Сталінська округа, Сталінської області), О. В. Осіпов (Барвенківська округа, Харківської області), С. Б. Задіонченко (Червоногвардійська округа, Дніпропетровської області), В. М. Борисов (Рибницька округа, МАРСР), І. М. Філіпов (Херсонська 2-га округа, Миколаївської області), піддали критиці діяльність окремих наркоматів (Народний Комісаріат Комунального Господарства, Народний Комісаріат Освіти, Народний Комісаріат Торгівлі, Народний Комісаріат Здоровоохорони, Народний Комісаріат Земельних Справ).

За пропозицією депутата П. І. Старигіна, Верховна Рада приймає таку постанову:

„Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки висловлює довір'я Раді Народних Комісарів Української Радянської Соціалістичної Республіки і доручає Голові Ради Народних Комісарів Української Радянської Соціалістичної Республіки — товаришеві Коротченку Дем'яну Сергійовичу подати пропозиції про склад уряду, урахувавши при цьому критичні зауваження депутатів, висловлені у ході дебатів“.

На цьому четверте засідання першої Сесії Верховної Ради УРСР закінчується.

„Комуніст“, 28 липня 1938 р.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

Про засідання Верховної Ради УРСР 28 липня 1938 року

28 липня, об 11 год. ранку, в Києві, в приміщенні театру ім. Франка, відбулося п'яте, прикінцеве засідання першої Сесії Верховної Ради УРСР першого скликання.

Голове — Голова Верховної Ради УРСР депутат М. О. Бурмистенко.

Верховна Рада приступає до розгляду питання про формування Ради Народних Комісарів УРСР.

Депутат Д. С. Коротченко вносить на розгляд Верховної Ради склад Ради Народних Комісарів УРСР.

Тов. Коротченко в своїй промові відповідає на зауваження і запитання депутатів, зроблені на попередньому засіданні в дебатах у питанні про створення Уряду УРСР.

Персональним голосуванням Верховна Рада утворює такий склад Уряду УРСР — Раду Народних Комісарів УРСР.

Голова Ради Народних Комісарів УРСР — Дем'ян Сергійович Коротченко.

Заступник Голови Ради Народних Комісарів УРСР — Дмитро Микитович Ж и л а.

Голова Державної планової комісії — Олексій Михайлович У с і к о в.
Народний Комісар Внутрішніх Справ — Олександр Іванович У с п е н с ь к и й.

Народний Комісар Харчової Промисловості — Степан Максимович Б а л и к а.

Народний Комісар Легкої Промисловості — Микита Іванович К и р и ч е н к о.

Народний Комісар Лісової Промисловості — Петро Яковлевич У ш к а л о в.

Народний Комісар Земельних Справ — Іван Пилипович М у р з а.

Народний Комісар Зернових і Тваринницьких радгоспів — Василь Степанович Ш и л о.

Народний Комісар Фінансів — Микола Андрійович К у р а ч.

Народний Комісар Торгівлі — Пантелеймон Михайлович Б о р и с о в.

Народний Комісар Юстиції — Микола Федотович Б а б ч е н к о.

Народний Комісар Охорони Здоров'я — Іван Іванович О в с і е н к о.

Народний Комісар Освіти — Григорій Семенович Х о м е н к о.

Народний Комісар Місцевої Промисловості — Логвин Іванович У л ь я н е н к о.

Народний Комісар Комунального Господарства — Василь Семенович Ч е р н о в о л.

Народний Комісар Соціального Забезпечення — Євдокія Іванівна Л е г у р.

Начальник Управління в справах містечств — Микола Павлович К о м п а н і є ц ь.

Начальник Шляхового Управління — Сергій Петрович М е ч е в.

На засідання Верховної Ради прибувають делегації від робітників, робітниць, інженерів, техніків, колгоспників, колгоспниць, радянської інтелігенції, а також від Червоної Армії і Військового Флоту.

Від імени делегації робітників, робітниць, службовців м. Києва і колгоспників Київської області виступає інженер Київського Червонопрапорного заводу тов. Є р е м е н к о; від делегації робітників, робітниць і службовців Сталінської і Ворошиловградської областей — начальник дільниці шахти ім. Сталіна, Сталінської області, тов. Ш а с а ц ь к и й; від делегації колгоспників прикордонних Кам'янець-Подільської, Житомирської, Вінницької областей і Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки — колгоспник Кам'янець-Подільської області тов. М а л і н к о і бригадир колгоспу ім. Молотова, Житомирського району, Житомирської області тов. С а м о н ю к; від делегації радянської інтелігенції — академіків, учених, працівників містечтва, лікарів, учителів, письменників м. Києва — кінорежисер тов. Д о в ж е н к о; від делегації Червоної Армії і Військового Флоту — полковий комісар Н-ської частини Київської військової округи тов. П о л і т и к а.

Порядок дня Сесії вичерпаний. Голова Верховної Ради УРСР товариш М. О. Б у р м и с т е н к о констатує, що у всіх питаннях порядку дня Верховна Рада прийняла одностайні рішення і оголошує першу Сесію Верховної Ради УРСР закінченою.

„Комуніст“, 29 липня 1938 р.

Віталій Петльований

СЛОВО МАТЕРІ

По дорозі, по осінній,
Виряджала мати сина.

В славне військо виряджала,
Пивом, медом частувала.

На красу його і силу
Милувалась — говорила :

— Народила тебе сину
У щасливу годину.

Вільне сонце щедро гріло,
Я під ним тебе ростила,

Я під ним тобі співала
І зозулею кувала.

Як дубок ти виріс, дужий.
Хто б, скажи, тебе подужав ?

Не родилась ще та сила
Щоби зелен-дуб зломила !

А у наших краї всюди —
Багатирські, сину, люди.

В бій піде без страху кожен,
Нас ніхто не переможе !

І як що — й не раз, не двічі —
Смерть тобі загляне в вічі,

Буде скрута у двобої,
Ти тримай міцніше зброю !

Пам'ятай, що вся країна,
Від старого до дитини,

Це сім'я міцна, єдина,
Сила грізна, незборима!

Пам'ятай! Нарком покличе —
Армії бійців не злічиш.

Ми прийдем, з усіх віддалень
Бити ворога лихого.

Буде нам великий Сталін
Вічним сонцем перемоги!

Карачівка,
Травень 1938 р.

СЛОВО ПРО ІГОРІВ ПОХІД

Чи не слід нам розпочати, браття,
як співали в сиву давнину,
спів про те, як із своєю раттю
вирушав князь Ігор на війну.
Не з казок, не з домислів Бояна
нашу пісню ми поведемо —
ми бувальщину співати станем,
ми билицю всім розповімо.

Бо коли Боян, бувало, пісню
у натхненні віщому складав,
розтікався він по древу мислю,
сірим вовком по землі шугав.
Він орлом у синє небо линув,
про минулі війни спомин вів —
і тоді на зграю лебедину
випускав він десять соколів.
Наздогонить сокіл білу лебідь —
заспіває лебідь перший спів:
про Мстислава, що колись Редедю
у двобої лицарському вбив.
Заспіває про минулу славу —
про часи, як княжив Ярослав,
про Романа, сина Святослава,
що за вроду Красним прозивавсь.
То не лебеді злітають вище,
не ширяють ясні соколи —
то Боян персти розправив віщі,
і під ними струни загули.
Починаймо ж нашу повість, браття,
від старих часів до наших днів:
як зійшло на Ігоря завзяття,
ясний розум мужністю зміцнів,
загострилось серце молодецьке,
ратним духом сповнилась душа,
і в похід на землю половецьку
він за руську землю вирушав.

Ігор - князь на сонце подивився
і побачив: небувала мла
на усе на Ігореве військо
від ясного сонця полягла.
І сказав він: — Браття і дружино!
нам миліша смерть аніж полон.
Так сідаймо ж всі на коні нині,
щоб поглянути на синій Дон.
На знамення, що віщує долю,
запал князю зважить не дає.
— Хочу, — каже, — в половецькім полі
приломити гостре коп'є.
Хай в бою не будь мені живому
разом з вами, руські вояки,
тільки хочу пити я шоломом
воду з Дону, з синьої ріки!
Гей, Бояне, соловейко давній!
Якби ти співав про цей похід,
по деревах скачучи уявних,
у підхмарний зносячися літ, —
вслід Трояну, через гори й луки,
всі краї ти б славою звивав.
І тоді Трояновому внуку
ти отак би Ігорю співав:
— То не бура крізь широкі гони
соколів підхоплює й жене,
то не галич зграєю до Дону
через поле котиться буйне ...
Або може мовою такою
ти складав би пісню в тую мить:
— Заіржали коні за Сулою,
буйна слава в Києві дзвенить!
Засурмили сурми з Новограда,
у Путівлі стяги майорять.
Стрінув Ігор Всеволода радо,
щоб укупі вирушить на рать.
— Мій єдиний брате, ясний світе! —
Річ до нього Всеволод повів, —
Святослава ми обидва діти
і немає інших в нас братів!
То лаштуй же, брате, гостру зброю,
борзих коней обряжай у путь,
а мої готові вже до бою,
біля Курська попереду ждуть.
А мої куряни знамениті —
всім відомі лицарі - орли,

бо вони під сурмами сповиті,
під шоломом змалечку росли.
Їх не мати згодувала груддю —
згодували лицарів списи,—
Всі шляхи відомі їм усюди,
всі яруги знані та ліси.
Луки в них напружені до бою,
шаблі гострі, повні сайдаки ...
і в шуканні слави бойової
по степах гасають, як вовки!

* * *

Князь ступив у золоте стремено
і вперед поїхав по полях.
Оточили путь лихі знамення:
сонце млою заступає шлях,
побудилось птаство полохливе,
уночі почувавши грозу,
і звірині посвисти жажливі
в чагарях лунають поблизу.
В верхов'їтті Див кричить в тривозі
і летить відгомін прорікань
по Сулі, по морю і по Волзі
в Сурож, Корсунь і Тьмутаракань.
І побігли аж на Дон великий
половчани степом без шляхів.
Закричали гарби журним криком
уночі сполоханих птахів.
Ігор - князь веде до Дону військо,
а біда вже в'ється наче птах,
а вовки грозу вже чують близько
і тривожно виють по ярах.
На кістки скликає орлій клекіт,
і лисиці брешуть на щити ...
За горбами у степу далекім,
Руська земле! вже за гранню ти!

* * *

Довго ніч триває. Вже й світання,
та поля повила сива мла.
Солов'їне стихло щебетання,
галич в лісі гомін ізняла.
Переп'ялось поле неосяжне —
у черлені вбралося щити.
Руське військо почестів звиятижних
хоче князю і собі знайти.

Як у п'ятницю зайнявся ранок,
потоптали половців у прах
і помчали красних половчанок,
розметнувшись стрілами в степах.
І помчали шовк і оксамити,
опанчі коштовні й кожухи,
щоб мости в болоті помостити,
килимами вистелить шляхи.
Ольгів рід хоробрий спить у полі.
Задетів таки далеко він!
Не покривдить, знать, його ніколи
чорний ворон — лютий половчин.
Ані білий кречет, ані сокіл
не покривдить Ольгів славний рід.—
Гза тікає вовком в степ широкий
І Кончак біжить за ним услід.

* * *

А на другий день криваві зорі
обійняли вранішню блакить.
Чорні хмари грізно йдуть від моря
і чотири сонця хочуть вкрити.
В них тріпочуть блискавки мінливі —
видно, ждуть нечуваних громів!
Видно, бути небувалій зливі
від донських зелених берегів!
Тут списам зломитись. Тут із дзвоном
потрощитись шаблям об щити
на Каялі - річці, біля Дону...
Руська земле! Вже за гранню ти!

Ось вітри, Стрибожі внуки, віють
з моря стрілами. Гуде земля,
і річки течуть — каламутніють,
і покрились порохом поля.
Половчани з моря йдуть і з Дона,
заступили руським всі світи.
Гук у полі — половцям заслона,
а для руських — багрянні щити.
Ярий туре, Всеволод! В двобої
непохитно, міцно ти стоїшь,
стріли сиплеш на ворожі вої,
об шоломи шаблею гримиш.
Де проскаче тур по бойовищі —
там шоломи половців дрижать,
харалужний меч дзвенить і свище
і поганські голови лежать.

Чи страшні тому криваві рани,
хто забув в гарячому бою
про Чернігів, про життя та шану
і про красну Глібівну свою?!

* * *

Проминули літа Ярослава,
відгули Троянові роки,
і Олега, сина Святослава,
із братами чвари та сварки.
Бо Олег, той князь з Тьмутаракані
стріли й смерть посіяв по ланах.
В золоте стремено тільки стане —
загуде у Києві луна.
Всеволод отой відгомін слухав,
щоб встрявати вчасно до боїв.
Володимир, затуливши вуха,
у своїм Чернігові сидів.
А Борис, хоробрий Вячеславич,
в ті часи загинув у бою
і зелену паполому слава
заплела для нього з ковилию.
Святополк з подібної ж Каяли
поміж двох угорських жеребців
тіло батька віз на покривалах
до далеких київських святців.
За часів Олега, що недаром
Гориславичем Боян нарік,
засівались і зростали чвари,
прикорочувався людський вік.
І тоді в полях ратайські гуки
чуть було не часто на Русі,
на полях кричали чорні круки
і ділили трупи в ті часи.
Налітала на споживу галич,
вороняччя їжі припасло...
Отакі бої колись бували, —
та таких, як нині, не було.

Переказала Наталя Забіла

Юрій Смолич

СОЛДАТИ ЙОГО ВЕЛИЧНОСТІ

— Гіммельаршкрейцдоннерветер!

Гер оберст ніколи так не лаявся — цим вульгарним солдатським прокляттям. Ні бувши юнкером на молодецьких пиятиках, ні лейтенантом на муштровому плаці, навіть в окопах під Верденом — ні. Гер оберст був з аристократичної пруської фамілії і ніколи не дозволив би собі знехтувати своєю гідністю.

— О, Гіммельаршкрейцдоннерветер!

Він гримнув кулаком по столі, а обличчя та потилиця його враз налилися синьою кров'ю.

— Карту! — прохрипів він.

Два ад'ютанти кинулися до карт, жужмом звалених на столу в кутку. Тремтячими руками вони гортали їх, шукаючи тої, котра була потрібна. Гер оберст барабанив пальцями по бильцях крісла і посіпував короткими рудими вусиками під широким плескатим носом з довгим дуельним шрамом на вскосях. Очі його бігали по обличчях довкола — люті й швидкі.

— Ви!.. — залементував він враз, і очі всвердлилися в обличчя оберлейтенанта навпроти. — Куди дивитеся ви, фельд-жандарми, з вашими самостійниками?! — Астма душила його і він перейшов на одривчастий свист. — Я придушив в повіті дванадцять збройних повстань!.. Я спалив вісім сел!.. Я відібрав дев'ять тисяч гвинтівок! Я вишомполював пів повіта! Я відправив до Німеччини тисячі тонн самого зерна!.. Вам особисто я презентував арабського огиря!.. Але що зробила ваша контррозвідка?.. Ви не зуміли вишкребти з м'ясом цих більшовицьких агітаторів... Більшовицькі агітатори плюють на вас! Вони сміються з вас, гер оберлейтенант! Вони показують вам дулю, майн лібе гер оберлейтенант!.. Вони скоро писатимуть свої прокламації на ваших власних підштаниках!..

Оберлейтенант — командир польової жандармерії, начальник повітової контррозвідки — вийняв сигару з рота і тихо випустив дим. Він хотів показатися спокійним. Але під синьовиголеними щоками бігали м'язи, і голос вібрував — він зраджував гера оберлейтенанта.

— Я відправив до концтаборів півтори тисячі, гер оберст! Дев'яťсот чоловіка ще дожидаються своєї черги.

— Пфа! — гер оберст знову посинів. — Студентів і гімназисток! О, гіммельаршкрейцдоннерветер!

— Матросів, робітників і взагалі більшовиків! — трохи навіть зблід оберлейтенант. — Але коли б з вашого дозволу я вислав би всіх, то хто ж зношуватиме сало і хліб, осмілюсь запитати, гер оберст?

— Пфа!

— Маєте карту, екселенція! — виструнчився старший ад'ютант.

Оберст вхопив цупкий папір і з хрускотом розгорнув його на столі.

То була військова трикілометровка — один аркушик на сто сорок чотири квадратики. Звивиста синя лінія річки Збруч в'юнилася вздовж лівого поля карти. Гер оберст зігнувся над нею, зарипівши своїм дебелим, опецькуватим торсом.

— Ляцькорунь... Жабниці... Збриж. — Підказав молодший ад'ютант. Старший ад'ютант креслив олівцем впоперек через звивисту лінію ріки.

— Дозвольте зауважити, — майже прошепотів ад'ютант. — Проти Збрижа позначено місток, але нині його вже не існує...

— А броди?

— Броди є скрізь. Річка Збруч мілка і суціль бродиста.

— Машину! — гукнув гер оберст.

— Осмілюсь зауважити, — козиригав ад'ютант, — там піски, а над річкою круча. Отже, машина...

— Коней!

Вістовий клацнув шпорами і зник. За мить його голос бренів вже за вікном.

Гер оберст з гуркотом відштовхнув крісло і простяг руку до палаша. Старший ад'ютант вже пристібував йому портупею. Молодший тримав кобуру.

— Яка частина вийшла наперед?

— Мадяри, ексцеленція!

— О! — Гер оберст зразу прояснішав. — Мадяри! Це добре! — Він навіть заспокоївся і рухи його зробилися повільніші. — Мадяри це дуже добре. Це — армія!

Коні вже гупали копитами об бруківку. Вістовий вскочив у двері і виструнчився біля порогу. Але, тільки гер оберст переступив поріг, вістовий зірвався, бігцем випередив гера оберста і вже тримав наготові стремено. Обережно він підштовхнув гера оберста в сідло. Потім старший ад'ютант та вістовий легко скочили на своїх коней. Лейбвахтер вже чекав верхи за ворітьми. Це був улюблений оберстів охоронець — баварець Вільгельм. За сідлом в нього, як завжди, був ручний кулемет. Лейбвахтер вітав гера оберста, поштиво оскрівившись. Молодший ад'ютант залишився на ганку.

Коні храпнули і взяли з місця учвал. Вітер налетів з провулка і війнув сивою курявою на руді черепиці злиднених

жалунок убогого подільського містечка. Оберлейтенант — начальник контррозвідки — стояв з телефонною трубкою в руці біля вікна. Він телефонував до комендатури — наготувати варту, вивести в охорону резерв, за містечком у полі спішно огородити подвійною колючою огорожею невеличкий майданчик — невеличкий, ну, тисячі на дві чоловіка.

Гер оберст, ад'ютант, вістовий та лейбвахтер зникли за гостроверхою костельною вежею, що височила зза ряду стрімких тополь. Вітерець війнув вдруге і вдарив солодким ароматом білих акацій. Був червень місяць.

Червень місяць тисяча дев'ятсот вісімнадцятого року.

Гер оберст мав всі підстави для роздратовання.

Три місяці стояла вже на Україні окупаційна австро-німецька армія і всі три місяці сердешному геру оберсту не було й хвилини спокою. Дарма, що війна зосталася десь там, аж на берегах Мааса, в полях Франції, а полк гера оберста числився тут, на Україні, на відпочинку. Втім, гер оберст любив і умів воювати. В бліндажах під Верденом його полк просидів дев'ять місяців і не відступив ні на крок. В боях на Марні його полк полонив сенегальську бригаду. На бельгійському узбережжі полк гера оберста прорвав фронт і відрізав від моря цілу дивізію шотландських стрільців. А в Ельзасі? Хіба не його полк йшов в лобову атаку на вдсятеро переважні сили противника? Гер оберст мав за ельзаський наступ залізний хрест з рук самого кайзера Вільгельма.

Але на війні має бути, як на війні. Два противника один проти одного. А тут — в цій „дружній“ державі — противника немов і не було, але воювати доводилося повсякчас і скрізь. Робітники страйкували, селяни не вивозили хліб, повстанці викопували зброю з землі, кожний ліс був фортецею озброєних загонів. Вони обстрілюють провіантні експедиції, нападають на карні загони, скидають ешелони під насип. Там, де гер оберст вішав десятох, на завтра їх з'являлося двісті. І що за запеклий народ!

Втім, гер оберст любив війну і умів воювати. В нього було вдосталь зброї, припасів і прекрасних, вимуштрованих, вірних кайзерові солдат. Алеж — гіммельаршкрейцдоннерветер! — ворог проникав вже в середину. Страшний ворог, проти якого була безсила найкраща зброя крупівських заводів. Агітація!

Гер оберст сердито сіпнув уздечку і кінь, хrapнувши, зробив гнівний стрибок. Верховне командування допустилося непростимої помилки — гер оберст це ще відколи зрозумів. Хіба ж можна було прислати сюди — в збаламучену більшовицькими ідеями, слов'янську країну — окупаційну армію з цілими дивізіями солдатів слов'ян? Пфа! Гер оберст попереджав і він, виявилося, був правий на жаль. Хіба ж важко збалакатися

цим чортовим руським та українським більшовикам з всякими чехами, поляками, сербами та хорватами? І от — солдати-слов'яни наважуються вже не виконувати наказів своїх офіцерів! О, гіммельаршкрейцдоннерветер! Скільки цих сербів, хорватів та чехів довелося вже віддати до польового суду, закувати в кайдани, стріляти при „спробі на втечу“.

І втім,—все це були лише квіточки. От сьогодні, нарешті, достигли і ягідки. Піший кірасирський полк двадцять п'ятого цісаря Франца-Йосифа корпусу, розквартирований постоем понад лівим берегом річки Збруч — сьогодні вранці влаштував мітинг (— мітинг, о, гіммельаршкрейцдоннерветер!), замкнув своїх офіцерів до льоху, свою зброю віддав селянам та робітникам цукроварень і весь — весь до одного чоловіка, рушив додому — до Австро-Угорщини. Зараз дві тисячі солдатів перейдуть цей проклятий Збруч і тоді — шукай вітра в полях Галичини та згір'ях Карпат! Футш!

Гер оберст сердито смикнув уздечку і кінь, огинаючися, виніс його кар'єром на пагорб. Ад'ютант, вістовий та лейб-вахтер ледве поспівали за ним.

Пагорб на захід спадав відлогами і далі простилалася широка долина в пісках та очеретах. Де-де самітні округлі бескети нависали над вузькою олив'яною стрічкою швидкої ріки. Це був старий кордон між царською Росією та Австро-Угорщиною. Півкілометра звідси, по той бік Збруча, оті руді глинища, то були вже землі австрійської Галичини. Російська дорога впиралася просто в берег і уривалася над самою водою, — колись тут був місток: зогнілі палі де-де стирчали ще з води.

Гер оберст зітхнув з полегшенням і пустив поводи. Кінь похилив шию і спробував щипнути травиці. По той бік ріки, вздовж понад берегом купками, очевидно проти тих місць, де були зручні броди — стояли солдати в синіх венгерках. Гер оберст зразу впізнав цих солдат. То були мадярські гусари — найкращі, найхоробріші, найнадійніші австрійські солдати. То вони відбили в росіян Перемишль. То їм належав Львівський прорив. То вони перейшли російські кордони під Городком. А в Альпах на Італійському фронті то вони продерлися крізь тіснини Ішонзовського плацдарму і в пішому строю здобули Карзо.

Гусари стояли трьома гніздами, очевидно, по ескадрону в кожному. Не менше, як по десять кулеметів з кожного гнізда були скеровані сюди — через річку, проти дороги з Росії. О, славні гусари не пустять нікого наблизитися цим шляхом до ріки! Гер оберст відкусив кінчик сигари і вістовий підніс йому запалку з шнуром.

— Зв'яжіться! — муркнув добродушно гер оберст до ад'ю-

танта.— Попросіть командира регімента під'їхати до мене сюди. Я гадаю, брід тут зовсім мілкий—ви бачите дно?— і гер командир регіменту переїде, не замочивши навіть чобіт.

Ад'ютант торкнув коня шпорами і ристю рушив з пагорбка до ріки. Гер оберст перекочував сигару по губі, милуючися з ладного розташування вправної військової частини. Його воляцьке серце раділо і втішалось. О, держави згоди ще можуть повоювати! Долиною ріки дув блаженський вітерець і полуденна спека була тут майже невідчутна. Очерети з правої руки пахли гнилизною й сіном. Гарний і привільний був цей край.

— Осмілюсь звернути увагу ексценції!— козирнув в цей час вістовий і насмілювався навіть торкнути гера оберста за рукав,— вони наближаються.

Гер оберст здригнув, повернув коня на місці і сигара зашмерла в кутку м'ясистого рота.

Зза другого пагорбка, що зводився по той бік дороги, на шлях раптом вийшла юрба людей. Відразу кілька душ, а тоді— аразу тисячний натовп. Так, так,— то був просто натовп, а ніяка військова частина. Сотні сірих австрійських тужурок вилилися зза повороту на всю широчінь шляху. Солдати йшли безладною лавою, тісними гуртками— тужурки розстібнуті, кепі збиті на потилицю, спітнілі лица полискували проти сонця. О, гіммельаршкрейцдоннерветер!

Гер оберст вихопив сигару з рота, зжмакав між пальців і пошпурив геть у пісок. Кінь танцював під ним і пирхав піною на всі боки. Вістовий і лейбвахтер завмерли.

Було щось моторошне в цій величезній двотисячній юрбі солдатів— без зброї, без ладу, без офіцерів на чолі. Вони йшли й човгали запорошеними черевиками, як гурт селян в ярмарку, йшли мовчазні— потомлені і понурі. От пагорб встався вже позаду і натовп вийшов на дорогу впрост до ріки.

Тої ж секунди лунка команда покотилась на тім боці. Командир гусарського регіменту промчав від гнізда до гнізда на коні. Гусарські гнізда розсипалися цепом і десятки гусарів впали долі— до кулеметів. Ще команда— і сотні карабінів блиснули проти сонця, скинуті з плечей на руку. Юрба солдатів притишила ходу, передні стали, задні потовпилися їм на п'яти. Вітерець приніс коротку, схвильовану гутірку. Юрба топталася на місці і посувалася тихо, повільно, непевно.

Команда на тім боці пролунала знову— коротша і лункіша— її підхопили ще кілька голосів, і шорсткий, дзвінкий хрускіт сотень затворів заторохтів від краю бродів до краю, вздовж цепів синіх мадьяр.

Юрба спинилася враз. Дві тисячі сірих солдатських тужурок, дві тисячі заломлених на потилицю кепів. Передні вже стояли якраз над водою, там, де колись починався місток. Сонце було на півдні, воно світило юрбі солдатів у спину—

і сотні коротких чорних тіней впали враз вздовж берега на сиву воду ріки. Течія була тут швидка і тіні рябили, мотушки де-не-де короткими і сліпучими вогниками виприсали між них яскраві сонячні зблиски. Один тужливий голос дес у натовпі не то слізно запричитав, не то загорлав якусь лайку—безрадісну й довгу. І тоді враз вибухнув загальний крик.

Дві тисячі солдатів окупаційної армії, які щойно віддали свою зброю селянам та робітникам окупованої країни, а саму рушили беззбройні додому—стовпилися на березі проти тисячі спрямованих проти них гвинтівок, проти трьох десятків кулеметних дул і закричали всі враз, може двадцятьма мовами пригноблених народів Австро-Угорської імперії. Вони благали, запевняли, лаялися і проклинали—і годі було почути, що саме гукали вони, але лемент ряснів всякими словами—там був і бог, і революція, і правда, і війна, і діти і убивство.

— Огонь!— жбурнув вітер з того берега наглу команду.

На мить стало тихо, а тоді тріснув один постріл з гвинтівки і почалася одна кулеметна черга. Але черга урвалася на четвертому випалі. Тисячі гвинтівок і тридцять кулеметів ще мовчали.

І зразу вся юрба, дві тисячі чоловік зметнули руки догори. Вони ж були беззбройні! Чотири тисячі рук метнулися вгору, в безхмарну блакить червненого радісного неба. І лоноріки негайно ж відбило в своїй швидкій хвилястій поверхні ці чотири тисячі зведених вгору рук. В течії ріки тіні рук тремтіли.

І тоді передні зробили останній крок—в хвилі ріки. Міради бризк сприснули на всі боки і заіскрилися самоцвітами, вмираючи й знову народжуючися. З шумом і плескотом дві тисячі солдатів рушили з берега в ріку—проти гвинтівок і кулеметів—з підведеними вгору руками.

Гусарські офіцери металися на конях від гнізда до гнізда. Вони розмахували нагаями і періщили по головах мадярських гусар в синіх мундирах... Тих самих, що здобули Перемишль, прорвались під Львовом, заскокували у Городок, пройшли крізь тіщини Ішонзову. Офіцери гукали прокляття й наказували стріляти. Туди, в двотисячну юрбу з піднесеними вгору руками.

Але солдати йшли, по коліна і по пояс в воді, каламутячи бистрі води, хлюпаючи ногами, бризкаючи на всі боки, і от вже передні виходили на той беріг—підвівши руки проти гвинтівок та кулеметів.

— Стріляти!— хрипів гер оберст.— Стріляти!— Кінь басував під ним.— Стріляти!— Він наскокував на свого лейбхатера і вже сам сіпав зза його сідла кулемет.— Стріляти на тих і на тих! Огонь!

Але лейбвахтер відштовхнув руку гера оберста від кулемета за сідлом. Лейбвахтер зачарованим поглядом дивився туди, в лоно ріки, в ліс піднятих вгору рук, і рясний піт скочувався з його чола на підборіддя. Адьютант гера оберста вже перебрів ріку назад і тепер гнав кар'єром мерщій на пагорб.

Гер оберст вихопив маузер з кобури і впер лейбвахтерові межі ребра.

— Стріляти!

Тоді лейбвахтер перехопив руку гера оберста біля ліктя і крутонував назад. Револьвер вистрілив і куля дзизнула через голову лейбвахтера, але з тихим зойком гер оберст випустив маузер з посинілої руки. Лейбвахтер метко перехопив маузер біля сідла, впер його миттю оберстові в сірий кітель проти сонця і натис спуск. Тихий постріл пакнув і оберст схилився своєму огиреві на круп. Потім хилитнувся ще і повалився долі, застрягши ногою в стремені.

І тільки тоді лейбвахтер зрозумів, що він зробив. Він зіптився і мерщій глянув на вістового. Вони зустрілися очима тільки на мить і погляди їхні були скуті смертельним жахом. Але вістовий вже скочив на землю і підхопив тіло гера оберста. Він висмикнув ногу з стремена і поклав тіло на пісок. Адьютант в цю хвилину вже злетів на пагорб і кінь його вріс в землю над трупом, сполохано сіпаючи вухом.

Вістовий виструнчився і взяв на честь:

— Гер оберст... гат зіх ершоссен!.. (Пан полковник застрелився).

Лейбвахтер раптом зареготав, в конвульсіях реготу похилився на шию коневі. Адьютант півпритомний сповзав в сідла.

А на тому березі мадяри зводилися з землі, зскакували на рівні ноги. Вони кидали гвинтівки і самі мерщій здіймали руки догори. Всі, всі сині мадяри стояли вже з підведеними вгору руками.

І люди з піднятими руками в сірих тужурках вже проходили між людей з піднятими руками в синіх мундирах — проходили мов у розчинені двері, і незрозуміло було хто ж кому вдається, хто ж до кого здіймає руки — беззбройні перед озброєними, чи озброєні перед беззбройними?

Харків, 1938 р.

Максим Рильський

ТРИ ІДИЛІЇ

Ой, діброво, темний гаю ...

Шевченко

1

З тобою знов, сувора і ласкава
Природо - мати! В бархат золотий
Ти одяглась. Просвічує крізь нього
Дедалі більше тіло невмируще:
То вітер з півночі зриває з тебе
У марній пристрасті прозору одіж
І крижаними припада устами
До чистих, заспокоєних грудей.
Дарма! Твоє кохання відбуяло,
Від сонця ти дітей родила красних
І викормила щедрим молоком, —
Тепер ти хочеш тільки супокою
І в скрині в тебе вже лежать готові
Убори білі, вишиті сріблом.
Ти ляжеш, їх надівши, і заснеш, —
Та це не смерть і не подоба смерті:
Ти будеш бачити лагідні сни,
І ті квітки, що влітку веселили
Дитяче серце і старече серце,
На вікнах наших знову розцвітуть
Узорами примхливими морозу,
Метелики пурхатимуть сніжисті,
Мов на квітки, сідаючи дівчатам
На свіжі лица, срібними струмками
Сніжок пливтиме в голубих полях,
І сиві хмари зграями птахів
У небі пролітатимуть низькому.

А далі — знов гарячою рукою
До тебе муж твій пишний доторкнеться,
Зо сну розбудить — і спочилі руки
Йому простягнеш для обіймів ти.

Настане день кохання і жадоби,
І людська праця звеселить поля,
І людська пісня з криком журавлиним
Зилється у дзвінкому поцілунку,
І закружляє молодість гаряча,
Як голуби в гарячих небесах!

2

Як пахне листя! І гриби, й вино,
І яблука! Розумна ж господина
Усе це призапасила на зиму!
А в дуплах у білок пухнатохвостих
Горіхів скільки! — От про цих звірят
Я й пригадав, що сам недавно бачив.

Є дачне селище на Україні.
Будинок скромний і розлогий сад
До сосен там високих притулились.
На соснах тих — бляшанки спід консервів
Приладнані уміло. В них лежать
Горіхи завжди: то задля гостей
Із лісу. Невеличкий, простий стіл
Стоїть улітку там під деревами,
І зранку композитор працюючий
До нього підсідає. На папері
Де — ніби рельси у незнану даль —
По п'ять рядів ідуть лінійки нотні,
Німі і чорні знаки виступають,
Що розцвітуть колись огнями сурем,
Медовими розливами скрипок,
Густими струмками віолончелів,
Людськими заговорять голосами,
Літаврами ударять у серця.

Він пише. Чує він — ще тільки сам —
Гарячі звуки незабутніх днів,
Коли за труд, за щастя трудівницьке
Ішли бійці невтомні і хоробрі,
І тупіт ніг, і цокіт кулеметів,
І поклики ворожі, і пісні,
З якими друзі йшли до перемоги,
І серед грому й рокоту гармат
Дівочий спів і солов'їний рокіт, —
Він чує це — і повстає воно
На білому папері...

А тим часом

Тонка на сосні гілка стрепенулась,
Звіря маленьке з неї — знов на іншу —

І стриб униз, і от уже горішок
У бистрих лапках. Оченята круглі
Обачно й задоволено блищать.
А друге он крадеться між травою,
І звиклий песик дивиться на нього
Примружено й байдуже. Третє знов
По довгій прокрадається жердині,
Зумисне зроблений, на підвіконня :
Там теж горіхи, сумніву нема !

А то, бува, посваряться за здобич,
За місце при бляшавці. Те туди,
А те сюди ... Скрекочуть, доганяють
Одне одного, наче блискавки
Зникаючи й з'являючись на вітах,
На стовбурі ... Комедія та й годі !
Є поміж ними і лякливі гості,
Що довго крутяться коло бляшанки,
Щоб ухопити круглого горішка
І з'їсти десь подалі, у безпеці ;
Такі, лише рукою ворухне
Господар — утікають, у повітрі
Хвостом майнувши.

Єсть і мудреці,
Що спершу до дупла свого заносять
Горішок по горішку, — лиш тоді
На гілочці, над літнім „кабінетом“
Добряги - композитора беруться
За ласе снідання. А найсміліші
Із рук його наважуються брати
Гостинці. Хап — і от уже вгорі,
Спасибі не сказавши.

Я недавно
У місті композитора зустрів.
Він саме ніс квапливо під пахою
Клавір нової опери. Чомусь
Був палець забинтований у нього.
— Що вам таке ? — Питаюся. — Та це
Вкусила білка. Я дражнивсь з нею :
То їй давав горіх, то відбирав. —
І докінчив із усміхом ласкавим :
— А так мені і треба ! Не дражнись !

3

Уранці грає романтична буря.
У жовто - білім мареві снігів
Безумний світ сьогодні потопає.

Все мчиться, лине, крутиться, біжить,
Вгорі, внизу — невпинний рух усюди,
Течуть полями вихорці струмисті,
Підводи й піших обливають бистро,
І не вгадати в дикому кружінні,
Де кінь, людина, сани — де лиш тінь
Коня, людини чи саней. Як темна,
Рухома точка — лис із комишів
По полю котиться. Немає сонця —
І десь воно, проте, живе і світить:
За хмарами пливучими, за снігом,
За млою переливною.

А тут,

В кімнаті чистій, затишно і тепло,
Неначе у каюті корабля,
Що пропливає в морі сніговому.

Три хлопчики — один рудоволосий,
Чорнявий другий і білявий третій —
Майструють тут: шерхелем один
Орудую, обстругуючи бистро
Бруски із жилками червонуваті;
В чорнявого рубанок у руках
Свистить завзято; в третього фуганок
Пахучу, довгу стружку випускає.
Один сопе і кінчик язика
(Така вже звичка!) прикусив зубами;
Два інші пісню, немов м'ячем,
Перекидаються: то той піймає,
То інший зловить. Часом суперечка
У них про щось заходить. Видно, річ
Не про абияку ведеться справу,
Бо очі сірі, чорні й голубі,
Немов три пари огників живих,
Блищать спід брів. А втім, доходять скоро
Вони до згоди. Знов сопе один,
Співають інші. Знову бистрі гемблі
Шваркочуть під руками.

А в вікно

Пухнаті лапи сивої зими
Не страшно зовсім стукають.

Тимчасом

У грубці, в приску спід дубових дров,
Спеклась картопля. Мати чорнякова
Рожеве сало крає на столі,—
І житній хліб гарячим літом пахне.
— Стривайте, мамо! Скоро скінчимо —
Тоді вже їсти! —

І сміється мати,
І сонце — хто зна відкіля взялось! —
Гарячий одсвіт кидає на стіни,
І незабаром білий та чорнявий
З товаришем своїм рудоволосим,
Полегшено зітхаючи, оправлять
В достойні рами Сталіна портрет.

Ірпінь, листопад 1937 р.

Олесь Юренко

ДУМИ ПРИКОРДОННИКА

Леліє ліс... Шумлять гаї...
Ловлю я легіт віт...
А скільки вам, дуби мої,
Пройшло бурхливих літ?
 Таїли ви стежок сліди
 Будьонного розвідки,—
 Тепер і я прийшов сюди
 До вас, мої столітки!
Як дуб стою. Я — вартовий.
Крилатих скільки мрій!..
Я головою накладу,
А з місця не зійду!
 Я знаю Сталінський Закон —
 „Стаття сто тридцять третя“.
 А хто порушить наш кордон,—
 Поплатиться той смертю.
Навколо ліс. У вишині
Шумить сплетіння крон...
Отут доручено мені
Наш берегти кордон.
 Я чую навіть як впаде
 Додолю лист дубовий...
 А може ворог то іде?..
 — Зустрінути готовий!

с. Приліпка, 1938 р.

Ярослав Гримайло

ПІЛОТ РЕСПУБЛІКИ

Антоніо Ернандо бистроокий, чорноволосий хлопчина тихенько виліз спід теплої ковдри. Сімнадцять його товаришів, ребят з Більбао, міцно спали. В одчинені вікна великої кімнати, наповненої пахощами квігучих дерев, заглядав місяць. В кутку на тумбочці горів маленький електричний нічнийок. Від саява місяця і від накритого синюватим серпанком нічничка кімната наповнювалась прозоро-блакитною сутінню. Золотаві місячні зайчики тремтіли на ковдрах і обличчях сонних ребят. Антоніо тихенько відчинив ящик своєї, що стояла біля ліжка, тумбочки і знову витяг, уже кільканадцять разів прочитаного, листа. Та, проте, й зараз наче б уперше, з перехопленим подихом від хвилюючого напруження глянув він на жовтуватий конверт і такий же аркушик паперу, дрібно списаний знайомим рідним почерком. Лист був звідтіль, з батьківщини; перший лист за кілька місяців розлуки. Антоніо здригнувся. Тільки тепер він помітив на листі рясні, дрібненькі цяточки і догадався: це над листом плакала, читаючи, мама, а може й він, батько, коли писав. І від цього лист для Антоніо прибрав нового ще більш хвилюючого виразу. Очі припали до знайомих, вивчених майже напам'ять рядків:

„Дорогі мої дружино і діти!

Я пишу цей лист при місяці...“

Антоніо мимоволі глянув у вікно. Зза кучерявих розквітлих гілок визирав місяць. Так, так — він пригадав: тоді була така ж тепла, місячна ніч... І знову нахилився до листа:

„Гул ворожих літаків наближається. По гулу догадуюсь — летять гітлерові „юнкери“. Мабуть, ціла ескадрилья — не менше восьми. Механік підготовляє до вильоту мою маленьку „мuhu“. Довелося з ним добре полатитись перш ніж він погодився на це. Ніяк не хотів пускати мене. Через пару хвилин він приїде, щоб вивести та посадити мене в машину. Мої зранені ноги ще не слухають, щоб ходити самому. А через якихось десять хвилин я буду високо в нічному небі сам один у смертельнім бою з ворогами. Для чого критись — живим звідтіль я, напевне, не повернуся. Я це знаю. І все ж їду спокійно, власне так, як тільки може йти на таке діло

свідома людина. А хто, на моєму місці з тих, що мають в серці бодай краплю людяного почуття, не пішов би? В такі хвилини забуваєш про себе. Півтори тисячі малят з протягненими рученятами й налитими жахом і слізьми очима, а між ними й наш любий Антоніо, це єдине, що я зараз бачу. Півтори тисячі малят — під ногами в них морська холодна глибінь, а над головами сіючі смерть „юнкерси“. Хто їх врятує? І коли ти уявиш собі цих дітей, а ще матерів, які б на власні очі бачили смерть своїх дітей від фашистських куль і бомб, я певен, ти виправдаєш мій вчинок. Ти добра і благородна, ти мене зрозумієш і навіть лишившись вдовою, не осудиш. Навпаки, мені здається, ти осудила б мене, як негідника, коли б я не пішов на це, а згорнувши руки дивився на загибель дітей і з ними нашого Антоніо.

Вагання не може бути. Я йду. Я вважаю, що це мій обов'язок і як батька, і як чоловіка, і як громадянина, що бореться за свободу іспанського народу. Коли ж я загину, пам'ятай — за що, за яку справу. Розкажи про це й Антоніо, а коли підросте наша донька — Лізета — з'ясує і їй. А сама йди в лави комуністичної партії і виховуй наших дітей — сина й доньку так, щоб гідні були стати на зміну кращим бійцям нашого народу.

Може ж статися щасливий випадок і я переможу й повернуся. О, тоді, я думаю, ти будеш пишатися таким чоловіком, а Антоніо й Лізета таким батьком.

Та на гірший кінець... пробач мені і прощай! Прощай, рідна моя! Прощайте, діти мої Антоніо й Лізета! Пам'ятайте батька!

По мене прийшов механік. Я йду. Йду і серце моє сповнене вами й мотивом моєї любимої пісеньки:

...І в борні за нашу волю
Побіди, або уми...

Так нехай же живе вільна Іспанія! Нехай живе народний фронт і комуністична партія!

А я... Що ж, можливо й загину, та певен — ми переможемо!

Щасливого ж вам життя, рідні мої, а тобі, Антоніо, ще й щасливої дороги в ту світлу країну, куди ти їдеш. Я знаю, ти знайдеш там все: і батьківську любов, і материнське піклування, бо це там живе великий вождь, про якого з тобою часто любили ми співати. Нехай же щастя і радість, як сонце, світять вам, рідні мої, на вашому шляху.

Рамон Ернандо“.

Антоніо відірвався від жовтуватого аркуша і широко розкритими очима глянув десь туди далеко, за вікно. На його чорних і довгих, схожих на дівочі, віях тремтіли сльози.

Але він не почував їх. Зворушений, сповнений дивними почуттями, в яких переплелися і сум за рідними, і тиха печаль, і разом якась лоскотлива, приємна гордість за батька — за такого батька!.. Він не плакав. Власне, це не були сльози розпачу, а такі ж, як і тоді, коли читав він цей лист вперше, хоч і читав його після листа від матері — сльози зворушення.

Запашний вітерець колихає фіранкою на вікні і закучерявленими гілками, вкритими, ніби іграшковим золотим дощиком, місячними цяточками. А в уяві Антонію колихаються, плінуть спогади, події, обличчя: рідні, знайомі; виростають цілі вулиці й квартали його рідного міста, будинок де жили... О, це був прекрасний будинок! Його побудувала сама хлібопекарська артіль після встановлення в Іспанії республіканської влади. Батько був членом цієї артілі. П'ятиповерховий з широкими вікнами, з чудесними овальними балкончиками, будинок видавався Антонію найкращим на весь квартал. Перший поверх займали крамниці артілі. Широкі вітрини з горами смачних, пахучих булочок, печив, тістечок. Двері крамниць не зачинялися, в них зранку і до пізнього вечора входили і виходили покупці.

Батьки Антонію мали квартиру на третьому поверсі — просторі, затишні кімнати, заставлений квітами балкон. Як же любив Антонію цю квартирку вдень таку затишну, коли лише стугоніла швацька машинка матері, а ввечері, коли приходив з роботи батько — гомінку й веселу. Батько завжди приносив свіже печиво, свіжі дотепи й пісеньки. А вже розказати дотеп, заграти на акордіоні, заспівати, потанцювати — на це був він великий майстер. То ж не дивно, що ввечері квартира Рамона Ернанда ставала схожею на клуб. Приходили сусіди, і мало не з усього будинку, послухати дядю Рамона, ребята. А ребята для Рамона — то були найжаданіші гості. Всіх їх від новонародженого і до найстаршого знав він. І для кожного було в нього особливе ласкаве слово — на тому він сорочку поправить, іншому шапочку доладно одягне, котромусь і носа витре, іншому щиглика дасть. А вже коли загляне в двір, де гуляють ребята, то не промине, щоб не помітити, якщо котрогось з ребят немає. Мов командир своє військо обведе очима і вже гукає:

— А де ж це Река з 12-ї квартири?

Запитує так тому, що є ще Река з 5-ї квартири і Река з 47 квартири. А з'ясувавши, що Река з 12 квартири захворів, Рамон заклопотано, мов лікар свої прилади, вкладає в баульчик цікаві іграшки, сухе печиво, запашні апельсини і йде одвідати хворого. То ж не дивно, що ребята любили дядю Рамона й отримати від нього бодай щиглика було для них не меншою насолодою, ніж поласувати смачною цукеркою. Бо хто ж ще зробить їм такого доладного змія, хто у святкові дні так весело покатає на коні, погойдає на хвилях теплого

моря. Хто в міських парку так розсмішить їх, граючи в стукалочку, або танцюючи під їхню хорову пісеньку. Тому то, як тільки дядя Рамон заходив до себе, під дверима так і снували ребята: тягнулися до невеличкого глазка в дверях, на плече одне одного лізли, щоб заглянути, що дядя Рамон робить.

— Обідає,—шепотіли одні.

— Уже другу страву їсть,—передавали, як донесення, ті, яким пощастило просунути носа в самісінький глазок.

Пожвавлення зростало. Бо ж ребята знали, як тільки дядя Рамон пообідає, то неодмінно візьме в руки свій акордіон, а вже тоді вільно, не питаючи, відчиняти двері, заходити... О, це були веселі вечори...

Повіяло прохолодою. На вікні затремтіла фіранка. Густа хмара підкралася до місяця і від цього кімната наче б поділилася на два поверхи: зникли золотаві зайчики. Горішня частина кімнати спохмуріла, затяглася густою темінню і, здавалось, придушила навіть нижню, освітлену синюватими бликами нічника. Безпорадно закружляли метелики довкола накритої абажуром цяточки світла...

Антоніо знітився...

...І от все щезло. В одну мить. В одну ніч. Вони налетіли несподівано. Майже одноразово місто наповнилося тривогою сирен, зловіщим гулом моторів. Це летіли літаки заколотників. Безпорадні, зненацька розбуджені звуками, що віщують смерть, в сполосі, заметушилися люди. Ляскали двері, лементували діти. З двох боків прокололи небо проміння прожекторів, освітили на мить страшні чорні крила „юнkersів“. І нараз, оглушливий, гострий гуркіт. Як же болісно, як же приголомшуючи, ніби в саме серце вдарив він. Заколотники бомбили місто. Згасли вогні. Тепер гуркотіло раз-по-раз. Люди бігли темними вулицями. Хтось кричав:

— В тунель! Ховайтеся в тунель!

Він, Антоніо, тримався за батькову руку. Другою рукою батько ніс Лізету. Мати, спотикаючись, то забігала наперед, то приголомшена новими вибухами, ніби забувала, де вона і кидалася з боку на бік... Всю ніч вони просідали в набитому людьми тунелі. А коли повернулись—крик розпачу і жаху вирвався з їхніх грудей.

Будинок їхній було розбито бомбою. Ошкірені, без стін, закидані обломками каменю, мертві житла дивилися на вулицю. Ще вчора наповнений життям, зогрітий теплом, будинок здавався тепер кістяком мерця. Всю стіну і весь балкон їхньої квартири було одірвано. Спотворене нутро колись затишної кімнати, любимої і самим Рамоном і сусідами, тепер було жакливе. Підлога засипана піском і камінням, стіл з од-

битими двома ніжками, ніби став на коліна і так задерев'янів на місці. Тільки на лівій стіні, в кутку, непорушно висів Рамонів акордіон і сімейна фотокартка.

— Добра ознака,— щоб хоч чимось розвіяти розпач,— сказав тоді батько. І показуючи на акордіон і фотокартку, додав:

— Це значить, що ми з вами і житимемо і гратимемо.

Розшукавши драбину, Рамон поліз і зняв із стіни ці дві однаково дорогі для нього речі. І того ж вечора сидів оточений ребятами під руїнами будинку і ніжно й любовно перебирав струни акордіону. Заміряний, він грав і наспівував любимих пісень про свій рідний, омийтий теплими морями, залитий сонцем, квітучий апельсиновими садами, край.

— Вороги його не матимуть!— сказав він під кінець і, стисши кулаки, підвівся. Він пішов у ніч, перекинувши через плече акордіон. За ним рушили й інші чоловіки.

А вранці, коли ще всі спали, хто в своїх зруйнованих, а хто в чужих кімнатах, Рамон повернувся з червоною стрічкою на грудях.

— От я й боець республіки!— сказав він, виструнчившись перед матір'ю.

Антоніо знову нахилився до листа, але не читав, а тільки дивився на нерівні, писані при місяці дрібні рядки і між ними, здавалося йому, ледве помітними бликами займалися і згасали такі недавні, тривожні і повик незабутні дні...

Вони так яскраво проходили в пам'яті Антоніо, що хвилями йому здавалося, ніби він перелинув туди, на батьківщину, і коли зненацька виринув місяць і застрибали золотаві зайчики, Антоніо затривожився. В його уяві промайнув день — сонячний день на батьківщині. Потік чарівних фарб і ліній, хаос звуків і пахощів, тремтливі, весело витанцьовуючі на вітрі, шерехи розвішеної білизни, нагрітий сонцем камінь. Сріблястим промінням залиті вікна і стривожено позираючі на сонце люди. Так, люди, які споконвіку любили такі дні, тепер тривожно позирають на нього. В такий сонячний день загинула Мариня, дівчина з третього поверху, в такий день фашистська бомба забила тьотю Марседес і дідуса Панчовідо. Саме в такі сонячні дні прилітали фашистські літаки бомбити місто. Сонячні дні стали тепер днями нещастя. І от темінь ночей, морок і дощ перетворилися для беззахисного міста на майже єдиний захист, а сонце, завжди любиме сонце, стало немилим.

Так було цілий місяць.

Тому не дивна була та збуджена радість, якою зустрівло місто п'ятірку республіканських літаків, цих маленьких, рідних, як називали їх „мух“ і „курносок“.

Приземлилась п'ятірка в одному з передмість на заздале-

гідь приготованому аеродромі. Із машини, що в строю летіла першою, вийшов командир — Рамон Ернандо. В синьому комбінезоні він здавався вищим і стрункішим, ніж був досі. Чорне, як смола волосся, розкуйовджене вітром, вилискувало на сонці, тонка складка, що ніби перехопила лоб на двоє, стала тепер глибшою і, здавалось, підкреслювала впертість і залізну волю цієї людини. І тільки чорні очі, в яких випромінювалася вся глибіння його доброго серця, так само горіли замріяно і ніжно...

З цього дня місто почало жити повітряними боями, гордощами й хвилюванням за своїх мужніх захисників пілотів. В години нападу фашистських літаків тепер уже тільки жінки з немовлятами ховалися в тунелі, а решта: чоловіки, жінки, ребята на балконах, на пологих дахах будинків, збуджені, з піднятими вгору кулаками слідували. Слідував і Антоніо. Це були для нього жагучі хвилини гарячкового напруження. Не дарма він часто й досі в холодному поту прокидався, а іноді крізь сон кричав:

— Дивіться, дивіться! Чорні фашисти газують прямо на нашу „муху“.

Або захоплено кричав:

— Збили! Збили! Фашист падає!

Ось і зараз Антоніо пригадує:

... Як блискавиці протинають небо любимі республіканські „мухи“ й „курноски“. То опускаючись вниз, то злітаючи вгору, оточують чорних ненависних обвішаних смертоносними бомбами коршунів. Ось уже один фашистський літак, охоплений вогнем, клює землю, падає... На парашуті викинувся ворожий льотчик, та не долетів до землі, його ще в повітрі розстріляли свої ж фашисти-льотчики, щоб, упавши живим, він бува не виказав їхні криваві наміри.

Згорілий літак падає на землю.

З балконів, дахів плине переможний гул. Збуджені, гнівні люди переслідують ворога укупі із своїми любимими пілотами.

— Ген-ген! Доганяє! Це Рамон! Рамон — один проти трьох!

— Всип їм! Всип, Рамоне! Всип!

І знову два „юнкерси“ падають носами до землі.

— Збив! Збив! Віва¹, Рамон!

І нараз переможні крики вщухли. Там, на другім кінці неба „курноська“ атакувала два фашистських „фіати“ і, попавши під обстріл, загорілася. Радісні крики змінились на стогін і прокльони. З болем у серці, зі слізьми на очах провожають люди огнену, рідну, падаючу „курноску“... А вже загуло над саміснькими головами. Це Рамонова „муха“ летить навперейми „фіату“.

— Помстись, Рамоне! Помстися! — кричать йому в небо.

¹ Хай живе.

Рамонова „муха“ набирає висоту. Доганяє. Ось уже літаки далеко над хмарами. Тепер уже не добрати, де „фіати“, а де Рамонова „муха“. Всі три видніються лише невеличкими чорненькими цяточками.

— Один падає! Падає! — приглушеним гулом прокотилось з балкона на балкон. Але який падає? Фашистський фіат, чи ...

— Фіат! Фіат! Бо ж бачите, як кружляє, як швидко летить і сміливо нападає один з тих двох, що залишились. Звісно, це наш Рамон, фашист на таке не здібний, — міркують люди.

Ще кілька хвилин і падає другий. Тепер уже ніхто не може сказати, який з двох упав. І тільки тоді, коли літак, що залишився, повертає до міста, всім стає ясно, що знов упав „фіат“, а летить назад переможець Рамон.

— Відомстив! Віва!.. — Вдячні, радісні, горді люди кричать, аплодують, вітаючи, підіймають в небо кулаки ...

Антоніо здригнувся. Він настільки перелинув думками туди, в місце цих подій, що ладен був зараз бігти до аеродрому. Привітати батька з перемогою, довідатися, чи не поранений, врешті, глянути на нього любимого, героїчного... А до аеродрому Антоніо часто бігав. Та й не сам. Ребята мало не всього їхнього кварталу згодні були не то що, а й почувати там, поблизу аеродрому, нехай і під відкритим небом, тільки б був з ними дядя Рамон. Скільки цікавого розказував він, та ще й як розказував, про свої бої, там, високо, в небі. А яких чудових пісень, граючи при цім на акордіоні, вчив він співати. О, це були справді чудові пісні! Особливо ж „Романс про велике серце“. Дуже любив Антоніо співати цей романс вдвох з батьком. В нього й зараз самі розкриваються губи. Але він не співає. Він лише шепоче слова:

„Де сніги лежать, як гори¹, де орлам літати вільно, де на хліб багаті ниви — там живе великий вождь. Будівник життя нового, людям він несе свободу, людям він дарує щастя, людям радість він несе. Він це голосно сказав нам, що народ в краю господар, що для нас ростуть маслини і солодкий виноград“...

Над нічним кружляють метелики. За вікнами стиха шумлять листям, квітучі дерева. На розкритих губах в Антоніо, наче живий, ворухиться місячний зайчик. Антоніо замріяно шепоче далі:

„Він в Москві, а ми в Мадриді, та у мріях він із нами, в серці добрім і великим нас вмістив він як дітей. Взяв у руки я гвинтівку, милій матері сказав я: — слово „Сталін“ — всім нам рідне так як „батько“, так як „брат“. Брату меншому сказав я: — коли я в бою загину, ти візьми мою гвинтівку і в борні за нашу волю побіди, або умри“.

Чудова пісня, не дарма ж саме з цією піснею батько по-

¹ Цей романс написав іспанський поет Санчо Перес.

линув тоді в смертний бій з ворогами... Це трапилось через день після того, як вийшов наказ евакувати з міста ребят.

Другої ж ночі йшла посадка. Два великих пароплави приймали в свої трюми й каюти маленьких мешканців міста. Вдосвіта пароплави мали знятися з якорів. Тисячі матерів, братів, сестер зійшлися в порт проводити своїх дітей. З батьком Антоніо попрощався ще з вечора.

— Я заздрю тобі,— прощаючись сказав він тоді Антоніо,— що ти ідеш туди, де живе великий вождь. Тільки знай, це ненадовго. Ми швидко переможемо ворогів і ви повернетесь у наш сонячний, звільнений край.

В порт Антоніо прийшов з матір'ю. З моря віяло тугою прохолодою. Темносині вали хвиль бились об прибережний граніт. Місто потонуло в темряві. Жоден ліхтар не горів. Мати притисла Антоніо до своїх грудей і так стояла довго, напружено, ніби не в силі розвести рук, поворохнутися. Гарячі сльози зривалися з її щок і тепло танули в Антоніо на голові. Якийсь матрос взяв Антоніо за руку і вивів на палубу. Темні ночі поволі змінюлась передранковою сутінню. Ніби жива, на хвилях моря, місячна доріжка блякла...

І нараз всі ясно почули гул моторів. Сумніву не було — летять фашистські літаки. В цю ж мить в порту загорівся ліхтар. Це якийсь зрадник, місцевий фашист подавав знаки. Зойкнули матері. Інших припущень не могло бути — фашисти довідалися про виїзд ребят і летять потопити пароплави. Гримнуло два постріли. Ліхтар, брязнувши, згас.

Порт захлинявся лементом матерів. Жах скував їх. Пориваючись до своїх дітей, кілька жінок упали в воду. Рятувати їх кинулися матроси. Хтось закликав до спокою. Та дарма! Хто може заспокоїти матерів, коли їхнім дітям загрожує смерть? Тим більше, що вони знали, захисту ждати ні від кого. З п'ятірки республіканських літаків залишилося тільки три та й то два ще з вечора вилетіли на фронт і не повернулися. На аеродромі стоїть лише „муха“ пораненого Рамона. А коли б навіть Рамон був здоровий, щоб він міг зробити сам проти цілої ескадри? Загинути — та й годі.

Гул стрясав небо, наближався. Ще кілька хвилин і фашистські літаки будуть над головами. Їх уже можна полічити — раз, два, три, дев'ять...

Дев'ять смертоносних коршунів. Чорні крила ростуть. Ось вони вже над головами в розпачі падаючих на землю матерів... Кружляють... Шукають... Зарокотало... Заглушило. Гулом пройшлося над морем. Це впала перша бомба. А потім застугоніли кулемети: тра-та-та...

Хтось крикнув:

— Гляньте, гляньте!.. Там Рамон!

Кілька голосів заперечувало:

— Не може бути, Рамон поранений. Рамон хворий...

— Він там! Там!

Порт завмер, прислухаючись до бою, що точився там, високо. Розвиднялося. Нараз угорі спалахнуло. Це загорівся фашистський літак. Огонь освітив передранкове небо і всі ясно побачили між велетенськими фашистськими коршунами маленьку „муху“. Як буревісник перед грозою, „муха“ то зривалася вниз, то звивалася вгору, падаючи прямо на чорні крила „юнкерсів“.

— Божевільний, він загине! Він загине!

— Поверніть його на землю! — мимоволі вирвалося з сотень грудей.

Літак, що загорівся, впав. Гул голосів і гул моторів злилися в одно... І знову, згори, з сутіні зірвався літак і огорнений димом полетів вниз.

— Падає! Падає...

— Це Рамон! Рамон!

Антонію, що стояв тоді на палубі, захлинався від хвилювання, очі йому заволокло туманом сліз.

— Ні, ні! Це не Рамон! Ген його „муха“! Ген! — лунали голоси.

Бій тривав півгодини. Вже рожевим полум'ям зайнявся світ. З дев'яти юнкерсів залишилося шість. І нараз „муха“ дерзотно, любима „муха“, здригнулася. На якусь мить ніби обесилівши, повисла в небі, перекутилася і боком ринула вниз.

Тепер було ясно: Рамон падає.

В ту ж мить на обрії з'явилося три цяточки. Це летіли на допомогу Рамоновій „мусі“ кимсь викликані республіканські „курноски“. Та цього майже ніхто не помітив. Очі було прикуто до падаючого Рамона. Сухий, що переходив у зойк, стогін виривався з грудей. Ще не вірили. Ще сподівалися. І коли Рамонова „муха“ зненацька ніби підстрибнула вгору, потім замоталася мов у передсмертних корчах з боку на бік, ще думали: — це Рамон просто маневрує... Та ні, знову впала на ліве крило, знову ринула вниз „муха“ і з правого борта майнула червона хустка... Це Рамон прощався...

Антонію упав на палубу, забився, захлинувся криком. Більше він нічого не бачив. Тільки чув, як у стогін тисяч увірвався розпачливий крик матері... І цей крик — останнє, що почув тоді Антонію. Він знепритомнів. Як відбили республіканські „курноски“ фашистські літаки, що сталося з матір'ю, коли вийшли в море пароплави, він не бачив. Він прийшов до пам'яті аж далеко в морі...

— Мамо, мамо, моя любя! — шепоче Антонію і руки йому тягнуться до жовтавого конверта. Там є лист від неї. Антонію знає напам'ять і цей лист. Мати повідомляє, що він живий. Він батько, Рамон, живий! Він лише падаючи тоді, дуже ска-

лічився. Його двічі оперували. І тепер він лежить у найкращій лікарні. Видужує. Вона, мама, з Лізетою біля нього. Листа батькового вона пересилає Антонію для того, щоб він прочитав і знав, якого героїчного батька має, та ще для того, щоб вірив — такі батьки переможуть ворога і Іспанія скоро буде вільна ... Так, Антонію знає напам'ять і цей лист, але хоче знову прочитати. Шелестить в руках папір. Він нахиляється, і нараз чує шепотіння:

— Антонію, чому ти не спиш?

Спід ковдри визирає голова Реки; того Реки, що Рамон називав його „Река з 12-ї квартири“.

Антонію здригнувся. Він не знає, що відповісти.

— Ти думаєш про нього? — шепоче Река.

— Так! — відповідає Антонію.

— Я теж не сплю і теж думаю про нього, — шепоче Река. — І знаєш, що я хочу? Я хочу, щоб наш авіогурток назвати його іменням: гурток імени Рамона Ернандо. Як ти думаєш, можна? Він не образиться?. Потім я думаю, завтра ми всі гуртом напишемо йому листа. Розкажемо, як добре нам тут у цій країні, де живе великий вождь. Як піклуються тут за нас, в якому чудовому будинку живемо, яку чудову школу маємо. Про все, про все напишемо. Йому ж радісно буде читати таке. Правда, Антонію?

— Правда, правда, — шепоче Антонію — і, підбігши, міцно обнімає Реку, свого найкращого друга. — Спи, любий, і я теж ляжу. А взавтра напишемо. Обов'язково!

Василь Шейко

БЕТХОВЕН

Бетховен! Слово рівне грому,
Що розтинає простір враз,
І передзвін могутніх фраз
Полетється в далеч невідому,
Зросте на обріях, і там
Народяться нові удари,
І сповняться новим життям
Ліси, степи, поля і хмари,
А їхній відгук далину
Розбудить від міцного сну,
Й долине за далекі гори,
І знов заграє грізно море,
Свій гнів, мов хвилі, пожене ...
Бетховен! Скільки мук отруйних
Несло тобі життя брудне!
Все ж геній твій розквітнув буйно,
Мов луг барвистий навесні ...
Звідкіль ці почуття незнані,
За всесвіт глибші, вогняні,
Зросли в нестерпному стражданні,
Бурхливіші за океан,
Оскаженілий у негоду,
Ти — вічний, страсний син природи,
Й стихія, ураган!
Бетховен! Мовою своєю
Огонь ти крешеш у серцях,
Кайдани рвуться перед нею,
Вона — геройство, меч і стяг!
Ти — син німецького народу,
Та розлучив тебе із ним
Фашизм — кривавий кат свободи.
Даремно! Блискавку і грім
Не закувати в ланцюг іржавий,
Бетховен — голос боротьби.
За людства справедливе право,
Наш край проклав шляхи тобі!
Мерефа, 1937 р.

Валентина Ткаченко

В ЛІСОВОМУ КРАЮ

I

Я живу в краях гучних, лісистих,
І не диво, що в моїх піснях
Часто шелестить зелене листя,
Зацвітають трави на луках...
Ось і зараз поплили рибалки
Ставити на рибу ятері,
Впали роси на глибокі балки
На гнучку ліщину й явори.
Стелять біля берега дівчата
Помолочений ще зранку льон,
Одкриває вечора початок
Голосиста у селі гармонь.
Перше слово, що з душі виходить,
Перші пісні щирі і прості
Хай прославлять цих країв природу
У її величній красоті!

II

Там кругом спокійно, світло, тихо,
Лише чути в ярах біжать струмки.
Ти зриваєш вистиглі горіхи
І кладеш у кошики важкі.
Часто оглядаєшся на лози
І на греблю в зелені верби —
Чи не йде дівчина по дорозі,
Чи рукою не махне тобі?
Ось з'явилась ніжна, ясноока,
Принесла з собою сміх, пісні,
І здається, що зійшло звисока
Щедре сонце в трави запашні.

В тім не ваша й не моя провина,
Що зустрілися так близько ми—
Розгулялась люто хуртовина
На початку ранньої зими.
Розгулялася глуха і біла,
Дві доби ніяк не затиха.
Я в село ішла і заблудила
Ненароком на прямих шляхах.
Цілу ніч гули вітри завзяті,
Холодно і темно у степу.
Я постукала до вас в кімнату
Попросила показати путь.
Звісно, в просьбі ви не відказали—
Хто ж відмовить у таку зиму?
І путі-дороги показали...
Не в село, а к серцю своєму...

Харків, 1938 р.

Микола Печерський

ДІВЧИНА З ТАРАСІВКИ

НОВЕЛА

Хвиля побігла від шаланди, підхопила по дорозі скибку розбитого кавуна з вимитими водою зернятками і виплеснулася на берег.

— А станьмо, хлопці, спочиньмо.

Застукали по борту весла і шаланда легко врізалась в піщаний берег, заскреготівши на міліні об гальку.

Товариші пішли в село купувати хліба, а я лишився стерегти шаланду.

Наша посудина вщерть навантажена кавунами. Яснозелені, сірі, довгасті, виблискують лаковою лушпиною, хвостики позасихали спіраллю.

Я простелив брезентовий, з запахом баштану й печеної картоплі, бушлат і приліг на лікоть.

Коло берега течія атакувала не знати як виролу сиротою очеретинку; вона пригнулася до води, от, здається, зовсім поринула, ні, підвелася, вирівнялася знову і вже тільки ледь-ледь здригається.

З гори іде корова з плямистим телятком. Воно забрідає в воду, довго нюхає її трохи підсиненим носом і нарешті починає пити.

Корова п'є довго й статечно, потім виходить на берег, підмоченим хвостом відганяє мошку.

А телятко ще не хоче виходити.

Воно дивиться на гальчасте дно, може там плаває мілька або підплив сом і третєся слизьким тілом об його ноги.

Раптом я чую своє ім'я, це мене дуже дивує, і я навіть боюся повернутися.

Нарешті обережно, з почуттям своєї гідності, як і належить сторожеві шаланди з дуже цінним вантажем, підіймаю голову.

Дівчина стоїть коло самої води і, войовничо вимахуючи хворостоною, гукає:

— Васька, виходь, от... чорт.

Я соромливо нахиляю голову і стараюся бути непоміченим, мене навіть ображає, що теля називається моїм ім'ям.

Але цікавість перемагає. Підвожуся, сідаю на борт, спускаю босі ноги в теплу воду і з байдужісінким виглядом починаю насвистувати: „Ой де ж не взялась тая буря“.

Скоса придивляюся до дівчини: її подолок забризканий водою, з черевиків просмоктуються рожеві бульки. А теляткові хоч би що, як кажуть, і за вухом йому не свербить.

Дівчина, побачивши мене, засоромилась. Струснула одержу, але рябенський ситець промок як слід і щільно прилипав до стегон.

Дівчина ще погукала на телятко і, помітивши, що я поглядаю на неї, підійшла ближче до шаланди, зневажливо подивилася на мене і, повернувшись спиною, почала скидати рожеві панчохи.

Теля забрело по саме черево. Дівчина, трохи піднявши плаття, увійшла в воду. Пройде трохи і убійчо погляне на мене — ех, мовляв, ти! А я махаю ногами і насвистую собі далі: „Вона ж того комарика з дуба здула“.

Дівчина зайшла в воду по коліна, далі йти не зважилася. Коли б не було тут мене, вона б уже давно роздяглася і вигнала теля. Вона ще раз безпорадно подивилася на теля, на промочене вбрання і, вийшовши з води, замислено сіла на вербовий пеньок.

— Теля вигнати?

Дівчина спідлоба подивилася на мене й промовчала.

Збентежений її мовчанням, я теж не знав, що сказати.

Підождавши ще трохи, вона попросила:

— Поможі вигнати.

Я охоче скочив в воду і, як був у штанах, побіг до телятка.

Вода, спінившись, розліталася під натиском ніг. Теля, роздумавши — „пожартував, мовляв, та й досить“ — вийшло з води. Я погнався за ним, стараючись не відставати, вигукуючи страховинні слова на зразок: — Ах ти ж, я ж тобі!

Дівчина поглянула на мене й усміхнулася. Я теж подивився на себе критично.

Мої міцні з чортової шкіри штани були мокрі до самого пояса, щільно облипали худі стегна. Але найстрашніші були ноги, вони розповзлися вшир, і великий з пожовклим нігтем палець якось смішно відтопірчився вгору.

Ноги до самих кісточок вкрилися сірою, облупленою шко-ринкою.

З сорому я ладен був утекти кудинебудь далеко від цієї дівчини, від телятка, що підвело мене.

— Спасибі, що допоміг вигнати.

Я підвів очі на дівчину і забув про все.

— Не варт, це воно само вийшло.

— Зовсім ні, не само.

— Ні, само!

— А ви кавуни везете?

- Еге, кавуни.
— З баштана?
— З баштана.
— Слухайте, ви хочете кавуна?
— Спасибі, не хочу.
— Ну, то я вас почастую.

Дівчина зареготалася.

- Ну, гаразд, частуйте.

— Через хвилину ми сиділи на шаланді, кривим ножом з коси я країв кавун.

Дівчина тонкими пальцями взяла величезну ясночервону скибку й почала їсти. Я, не одриваючись, дивився на неї.

Кругляве з матовою шкірою лице було напрочуд гарне, великі вишневі очі з трохи підсиненими білками, згорблені брови, темне, як пшениця, волосся. Воно пушилося на потилиці і ніяк не впліталось в товсті коси.

Я оглядав дівчину і почуття безмежної радості обіймало мене. Від хвилювання я навіть забув, що треба ховати під лавку брудні ноги.

- Ти де працюєш?

— У колгоспі.

— Що робиш?

Я значущо розвів руками.— Так, усе, а ви?

— Теж у колгоспі.

Потім, трохи подумавши, додала:

— До Запоріжжя хочу їхати вчитися... на робфак.

Я теж мріяв про робфак. Спільна тема для розмови була знайдена. Ми палко сперечалися, обіщали неодмінно зустрітися на робфакові і бути друзями. Того вечора я був щасливий; гори важких кавунів, осяяний Дніпро і мрії про навчання хвилювали й тішили.

Дівчина кидала в воду зернята. Рибки налітали зграєю, провожаючи їх до дна.

* Я дивився на веснянкуваті щоки, теплі очі, несамохіть перебігав очима по дівочій стрункій постаті.

— Ну, час іти.

Дівчина скочила з шаланди, помахала мені на прощання рукою і побігла завертати з чужих городів шкідливе теля.

На повороті дороги вона обернулася ще раз.

Уночі ми виїхали.

Знявся вітер. Дуби над Дніпром зашуміли листям, надулося вітрило, воркотіла під кормою місячна вода, тільки я не бачив нічого того, я думав про дівчину.

Це було в 33 році. Відтоді минуло небагато часу, а дівчини з Тарасівки я так і не зустрів.

Досі виразно пам'ятаю ніжний пушок на шиї, переламані гарні брови і очі, що протинали душу.

Я часто плаваю на пароплаві по Дніпру. Ті самі знайомі дуби над берегом, тільки нема навантаженої кавунами шаланди і дівчини. Може її мрія справдилася, як і моя, працює вона денебудь вчителькою або інженером, і не пізнати її, чорнооку, у шкіряному пальті й модному береті. Та й я, здається, перемінився, і країна перемінилася. Я лежу в каюті другого класу. Уже ніч. Крізь розчинене вікно чути, як б'ється під колесами пароплава вода. На лавочці, коло мого вікна, сидять дві дівчини, до мене долітають уривки їх розмови. Стараюся уявити образ їх. У одної м'який грудний голос — це брюнетка, лице її маленьке, карі глибокі очі повні душевної лагідності. Друга блондинка, голос її дзвінкіший. Часто вона заходиться таким сміхом, що мені здається, ніби то шумлять різьбленим листям дуби, і лунко дзвенять, падаючи при сліпучому світлі повного місяця, зорі.

— „В нашім роду віхто не вмів писати.“

Дідусь Ніканор ще горював про це. А 33 року запропонували підписатися на закриття церкви — відмовився. Усі здивувалися: такий активний, сам агітував і раптом відмовився.

Прибіг до мене вночі й будить. Що тобі, дідусю? — питаю, а він блідий весь, сорочка розстебнута. Пиши, каже, прізвище. А мені спросоння і невтямку про віщо він. Насилу розтлумачив.

Цілу ніч над аркушиком паперу просидів, прізвище своє виводив. Літери криві, одна сюди, друга туди, а проте розібрати можна. Уранці побіг до сільради, а списки вже в район надіслали. Цілий день ходив сам не свій, журився. Надвечір запряг коня й поїхав. Насилу знайшов списки й розписався, — славний дід був, соціалістичний. Останнього року навіть в лікнеп ходити почав, та не довелося вивчитися, старість своє взяла, понад сімдесят років було“.

Дівчина замовкла. Тільки хвилі дзвеніли до бортів та рипіла під вітром віконниця.

— „Мати, батько теж неписьменні були, нас семеро дітей і кожного нагодуй, взуй, не до вчення було. А коли листа кому в селі писати, то до отця Іларіона — за півкарбованця він і поклони низькі пропише і побажання. Кумедний такий був. Дві кіски руді стирчать і борідчина цупка, як пирій рідкий, проросла, і ряса якось чудно сиділа на ньому, не як на всіх полах.“

Взявся він за освіту, — тільки наука якась чудна була: рік діти проходили і ні писати, ні читати — тільки „отче наш“ на зубок знали.

Тепер у нашому роду я, можна сказати, історична особа — маю вищу освіту. Шкода, дідусь помер, а то б подивився.

Відпросилася в Тарасівку вчителювати — на мою батьківщину“.

Я швидко розтулив очі і скочив з ліжка.

Адже це вона, моя дівчина з Тарасівки. Я хотів зараз таки вибігти до неї, розпитатися про все, розказати про своє навчання, життя; але чудне почуття якогось підсвідомого страху й радощів зупинило мене.

Накинувши піджак, я вийшов на палубу, закупив цигарку, хвилюючись, глибоко затягався, ковтав дим.

По місячних дошках ішов до дівчат. Проходячи повз них, уважно подивився на біляву, і серце моє скорботно стиснулося. Це була не вона! Ясне волосся снопиком падало над правим вухом, червоний берет набакир. Вона була гарна, але ту, дівчину з Тарасівки, я пізнав би серед багатьох.

Гнітюча образа сповнила мене. Я пішов на корму. Теплий дим з труби стелився над водою і відходив до Запоріжжя — там я дістав путівку в життя, там дістала її й білява в береті, та дівчина з Тарасівки...

Над самим вухом заревів гудок. Від пристані Тарасівки відштовхнувся човен. Я підійшов до трапа й почав дивитися на нечисленних пасажирів. Ось дід у вишиваній перкалевій сорочці, за руку він веде дівчинку років семи, ось і мої знайомі: брюнетка й білява; вона вже скинула берет і держить його в одній руці з портфелем. Струнка, у ясному костюмі, вона легко сходить по трапу, умисне розгойдуючи його. Сідаючи в човен, вона повернулася до мене всім обличчям. Місяць виразно освітлював її.

Я мало не закричав з радощів — це була вона!

Дугасті гарні брови, довгасте лице, тільки не коси з стиглої пшениці, а побілене місяцем гарно обстрижене волосся. Зарипівши, піднявся трап, і човен пірнув у місячну синяву.

Тарасівка лишалася давно позаду, а я все стояв на кормі, думаючи про дівчину, про наші путівки в життя.

Запоріжжя, 1968 р.

Євген Фомін

АСКАНІЯ-НОВА

I

Південний, тихий степ, широкий, неоглядний.
У мандри весело пуститися по нім
В чарівну пору ту, коли цвіте принадний
Чебрець замріяний — і скрізь ромашок дим,
І сонце зводиться — тебе і шлях вірадний —
Все заливаючи потоком голубим,
Коли в душі твоїй чутливій і глибській
Панує тихий мир і життєдайний спокій.

II

Настав нарешті час такий в моїм житті,
Відчувши простір, даль, я легше хмарки лину.
Для мирних, чистих благ, для дальньої путі
Турботи, місто, труд і роздуми покинув,
Радію обширам, вабливій самоті,
Готовий світ пройти і не бажать спочину ...
Мій зір вибагливий горить і спочива
Над свіжим килимом, що виткала трава.

III

Неісходимий степ, розгонистий і юний
Розлігсь од обрію до обрію — навкруг.
Ти слово вимовиш — і чути відгук лунний,
Мов шле то відповідь незнаний, дальній друг.
Чи грає гімн тобі оркестр багатострунний,
Що десь захований за синій виднокруг.
Довкола глянеш ти — лиш тільки тирса грає
І погляд твій живий в просторах потопає.

IV

Я далі йду і йду, кругом квітки веселі,
Вдивляюсь в піяву, рухому далину.

Могили зводяться, мов серед моря скелі,
Навічно сховано в них сиву давнину,
Знайшли в них воїни тісну собі оселю;
Тепер їм байдуже — вони в обіймах сну —
Що небо бархатне шатром їх накриває,
Що мочать їх дощі, а сонце зогріває.

V

От путь кінчається; перед собою я
Куток замріяний в долині синій бачу.
Приємним трепетом горить душа моя,
Так, мов важку в житті я вирішив задачу,
Чи привела мене до щастя колія.
Зривають спогади, і я од втіхи плачу.
Дитинство тут пройшло, тут перші птиці мрій
Родились і жили в уяві молодій.

VI

Іздалека іще пташині співи чую.
Над ними сонця юнь, і спокій, і блакить.
При вході бачу я темнозелену тую,
Що з місця зрушила і йде мене зустріть.
І мраморний флейтист взяв флейту золотую,
Щось награв мені. О, неповторна мить!
Мить спогадів, відрад, ясного супокою,
Як рідко ми в житті зливаємось з тобою!

VII

Вже я наблизився; мене в міцний полон
Взяли стрункі сади, замріяні і пишні.
Борюся з думкою, що все навкруг — не сон,
Ні евкаліпти ці, ні яблуні, ні вишні,
Ні мелодійний цей кохання передзвон,
Ні солов'ї — співці, як ті, поети — грішні,
Ні весь цей буйний цвіт, це щастя осяйне,
Що полонило так і вразило мене.

VIII

В саду широкий став; на ньому, як зірниці
На небі нашому в час пізніх вечорів,
Зриваються, горять, і десь зникають птиці,
Жильці небачених, хтозна яких країв.

Нещасні, думаю,— туші, химерні, ниці.
Кого не зваблює їх вид і дивний спів,
Хто в вічних пошуках достатків і вигоди
Глухий до музики величної природи.

IX

Ось іва стомлена, відчувши ранній спів,
Пташками, квітами і сонцем оповита,
Над ніжним гомоном немовчних ручаїв
Чарівні, лагідні свої схилила віти.
І дуб — широколист, алеї яворів,
Все слухав пісень, на всім краси відбиток.
Я зачарований між ними тут стою,
Мов у казковому, незнамому краю.

X

Поволі зза дерев спливає лебідь білий,
Покрасувався мить і за кущами зник.
Боїться певно він, щоб час блаженства милий
Так довго не тягнувся, мов степовий потік
Проплив і слід його розгладивсь замілий.
Як мало був ти тут,— о, лебідь чарівник!
О, щастя насолод незбагнена хвилина,
Не уловить тебе — така ти бистроплинна!

XI

Бажання лиш одне не погаса в мені,
Щоб дерева цвіли і гнулися од плоду,
Щоб міг я вічно йти по голубій весні,
Щоб скрізь міг бачити таку ясну природу
В моїй чаруючій і любій стороні,
Де щастя вільного і гордого народу
Як ця Асканія уквітчана,— горить,
Де нам судилося боротись і любити!

Київ, 1938 р.

Марк Шехтер

ПОДЯКА

За все, за все тебе благодарю я...

Лермонтов

За голос твій, довірливий і чистий,
Дзвікіший срібних степових ключів,
За те, що я високий і плечистий,
І за мовчання, й за вечірній спів,
За те, що ти — моя проста і ясна,
За те, що ти любила так мене,
І по ночах нашіпувала часто
Дурниці незабутні, щось смішне ...
За щастя, подароване тобою,
За сутінки зимові голубі,
За тихий лет сніжинок над рікою,—
За все од серця дякую тобі.

З російської переклав Ігор Муратов